

Peter Lauremberg

**Petri Laurembergi[i] Rostochiensis, Pansophia, Sive Paedia Philosophica:
Instructio generalis, accurata, & solida, ad cognoscendum ambitum omnium
Disciplinarum, quas humanae mentis industria excogitavit: Adiectâ liberalium
plærarumq[ue] nonnullarum etiam Illiberalium constitutione. Omnia ad
methodum Aristotelicam**

Editio priorib. correctior & auctior, Rostochi[i]: Rostochi[i]: Wilden: Literis Kilianis, 1657

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn729044084>

Druck Freier Zugang

1657

190a

zb - 3190^a

O. HÜNEMÖRDER
UNIVERSITÄTS-
BUCHBINDEREI
ROSTOCK
Grüner Weg 5

PETRI LAUREMBERGI
Rostochiensis,
PANSOPHIA,
Sive
PÆDIA PHILO-
SOPHICA:

Instructio generalis, accu-
rata, & solida, ad cognoscendum
ambitum omnium Disciplinarum, quas
humanae mentis industria exco-
gitavit:

*Adjecta liberalium plerarumq; nonnulla-
rum etiam illiberalium constitutione. Omnia ad
methodum Aristotelicam.*

Editio priorib. correctior
& auctior.

ROSTOCHI
Literis KILIANIS.
Impensis JOACHIMI Wilden/
Bibliopola. Anno 1657.

Patri. Laur. Mergel

PANDOPHIA

PARADIA PHLO

PHOTIA

Phytologia generalis, accu-

rate, & locis, & temporibus

quibus, & modis, & causis

quibus, & modis, & causis

quibus, & modis, & causis

quibus, & modis, & causis

quibus, & modis, & causis

quibus, & modis, & causis

1711. III. 109

PHOTIA

PHOTIA

PHOTIA

P. LAUREMBERGI
PÆDIA, seu instructio
ad cognoscendum Ambitum omni-
um disciplinarum, Labore facili,
tempore perbreui.

Quod Anima est homini, il-
lud Methodus Atq; Ordo in Artibus &
Scientiis. Absq; illa qui discunt, ii mo-
vent se quidem, sed nihil promovent
seu, quod Platonis Verbum est: *καλῶς μὲν ἑκείνοις* *pulcrè quidem*
τρέχουσιν, *ὅλκι' ἑκτὸς τῆς ὁδοῦ*, Velut peri- *illi currunt*
clitari necesse est navim suborta tempestate, nisi *Sed sine viâ.*
pyxide magnetica instructa fuerit: Ita discuntum
animi absq; Methodo raro portum attingunt stu-
diorum. Econtra; Quemaamodam Archime-
des solus Machinâ non magnâ movebat vastissi-
mam ponderum molem, in quam absq; consimili
artificio, bis mille viri nihil poterant; Ita is quæ
Methodo legitimâ aggreditur disciplinarum.

Compagem, facillimo labore ea præstabit, tantumq; in iis proficiet, quantum absque Methodo alii multorum annorum spacio, & improbo labore vix assequantur. Semper ego hanc causam esse ratus sum, quod tam pauci ad solidæ Eruditionis apicem pertingant, quodque nostrâ etate non assequamur stupendam præscorum Eruditionem, quia à præthodis, præpostero & inepto ordine discimus. Galenus lib. de sectis meminit Methodicorum, qui peculiari ratione totam artem Medicam spatio 6. Mensium disci posse profitebantur. Itaq; Hippocratem incusabant, quod artem longam, vitam brevem dixisset: quia, si Methodo legitima utaris, ars omnis brevissimo tempore intelligi, & apprehendi possit. Non ego prorsus ineptè censuisse, aut operam lusisse credo Methodicos, quum id quod profitebantur, nec à ratione, nec ab experientia alienum sit, quemadmodum suo loco demonstrabitur. Ceterùm quidquid est in Mundo Artium, (ita jam laxè voco omnes habitus, aut disciplinas, quibus discendis operam homines navare solent,) illud alterutrius duarum Methodorum opem postulat, & juxta ejus leges compendiosè tradi gestit. Sunt verò hæ Methodi, Analytica & Synthetica. Nam quæ bis addita est Definitiva, tertia numero, eam nullam esse, peculiari opere demonstravit eruditus

finis

simus Zabarella. Analytica Methodus debetur omnibus artibus propriè dictis; Itemq; prudentiis: Synthetica, scientiis & sapientiis. Nam quicumq; à nobis hodie mortalibus possidetur & tractatur habitus, is vel est Ars, vel prudentia, vel scientia, vel sapientia, vel Intelligentia. Ita ad duas Classes revocamus ambitum omnium disciplinarum, ad Methodum, inquam, Analyticam & Syntheticam. Sed ut proprius aggrediamur ἐγκυκλοπαιδικῶν, id est, Cate- nam ac seriem omnium ab humano Ingenio ex- cultarum disciplinarum, eæ dividi commodè possunt tripartitò, in ποιητικὰς, factivas; περα- κτικὰς, activas; θεωρητικὰς, contemplati- vas. Hic notandæ differentiæ, & intima discrimina horum terminorum, quod ipsum maxi- mam affert lucem præsentì negotio.

I. Ποιητικῶν disciplinæ sunt quæ opus a- liquod producant. Tales sunt Artes propriè dictæ, quarum tota essentia, ut post audiemus, consistit in fabrefactione Rei, vel operis ali- cujus realis. Omnis igitur Ars est ποιητικῆ, effectrix operis. Et habitus quisq; opus pro- ducens, est Ars. Hac de causâ optima est Definitio Artis ab Aristotele posita lib. 6. Ethic: cap. 4. ab omnibus Philosophis laudata & ap- probata: Ars est habitus rectâ cum ratione,

effectivus, ποιητικὸς. Artium hodie duæ constitutæ sunt differentiæ, Liberales & Illiberales: Illæ homine ingenuo, & ingenio liberali dignæ: He mercenariis relinquuntur, quibus non datum est sapere supra vulgus. Liberales sunt Grammatica; Poesis; Rhetorica; Logica; Mnemonica; quæ si cum Philosophia, cum facultatibus superioribus conferantur, Instrumenta seu habitus organi- ci & sunt, & rectè dici solent. His addimus Medicinam, cujus partes sunt Pharmacia, & Chæirurgia. Quod si etiam eodem retulerimus Pictoriam, plasticam, sculptoriam, nemo nobis succensebit. Præter has Artes nullæ sunt liberales. Illiber alibus omnes mundi Respublicæ repletæ sunt: Omnes urbium & vicorum anguli abundant; quales sunt, Sutoria, Sartoria, fabrilis, pistoria, textoria, molitoria, & infinitæ aliæ. Illuc quoque referenda sunt ea, quæ opus quidem nullum relinquunt post operationem, occupantur tamen ποιητικῶς, analogicè dictâ, ut proinde opus non sit peculiarem talium classem constituere. Tales sunt saltatoria, funambula, pugilatoria. Hæ itaque sunt Artes & habitus ποιητικῶς.

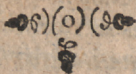
II. Πρακτικῶν discipline sunt, quæ occupantur nullâ alia re, quam circa virtutem, honestatem, & harum contraria, (contrario-

rum enim eadem disciplina.) Hæ nec fabricant aliquid, nec opus producunt, sed mera actione, seu $\pi\acute{\alpha}\rho\alpha\lambda\lambda\alpha$, quæ virtutem respicit, non $\pi\alpha\acute{\iota}\sigma\theta\epsilon\iota$, quæ ad opus aut operationem pertinet, absolvuntur. Quemadmodum eas describit Aristoteles lib. I. Ethic. cap. 4. Itaq; nulla Ars, ut Medicina, potest dici verè Practica; nec ulla disciplina practica, ut Ethica, appellanda est Ars; Cum hæc distinguantur toto genere. Disciplinæ practicæ sunt tres, Ethica, Politica, Oeconomica, quibus addimus nos Jurisprudentiam, & huic annexos habitus: tum item Theologiam, quæ nec opus producit, ut Artes: nec solâ contemplatione contenta est, ut scientiæ, de quibus paulo post, sed & ipsa in actione & exercitio pietatis consistit.

III. $\Theta\epsilon\omega\rho\eta\tau\iota\kappa\eta$ disciplina, contentæ sunt mera contemplatione, seu nuda cognitione, nec se demittunt vel ad opus aut effectiorem, vel ad $\pi\acute{\alpha}\rho\alpha\lambda\lambda\alpha$ seu actionem circa virtutem. Satis est illis nudam possidere $\tau\epsilon\lambda\epsilon\iota\omega\tau\eta$ & cognitionem rerum. Itaq; Aristot. in anal. poster. scientiam definit, cognitionem rei per suas causas. Harum sunt duæ Classis; Nam sunt vel scientiæ propriè dictæ, vel sapientia. Scientiæ sunt Physica, & Mathesis. Mathematicæ scientiæ sunt, Arithme,

tica, Geometria, Sphærica, Astronomia, Geographia, Geodesia, Optica, Musica, Astrologia, Architectura. Sapientia est Methaphysica.

Ecce tibi catalogum & Ambitum totius ἐγκυκλοπαιδείας; quo continetur universa cohors disciplinarum, quibus in hac mortali vita humanum ingenium exercetur: Inter quas quæ duabus posterioribus Classibus compræhenduntur, πρᾶξι καὶ θεωρίᾳ, aliàs Philosophiæ nomine circumferri, & significari solent. Philosophiam enim Aristoteles, & cum eo pleriq; alii, bimembrem faciunt, Practicam & Theoreticam: Practicas species dicunt Ethicam, Politicam, Oeconomicam, Theoreticas Physicam, Mathesin, Metaphysicam. Quæ primi sunt census (Artes Intelligo, seu disciplinas νοητικὰς) eæ propriè ad Philosophiam non pertinent, nec illius imperio continentur, quamvis in earundem artium numero nonnullæ sint, quæ philosophiæ ancillantur, & ad ejus commodiorem acquisitionem utiles operas conferunt, quo nomine instrumenta dici solent, nosque jam antè diximus esse Gramm. Rhetor. Poet. Logic. Mnemon.

Me-

Methodus Tractandarum ARTIUM.

Amante memini, Omnes habitus compendio disci, & doceri non nisi duabus viis ac Methodis, Analytica & Synthetica; Analytica destinata est *μηχαναῖς*, & *πρακτικαῖς*, Synthetica *θεωρητικαῖς*. Analyticam Methodum voco (quasi dicas Resolutivam) quæ Rem integram resolvendo comminuit in magnas, medioximas, & minimas particulas: progreditur, inquam, à toto ad partes, quemadmodum Anatomici Corpus integrum scindunt in minutiores particulas. Syntheticam, seu compositivam, quæ contrariis prorsus vestigiis ambulans, ab particulis exilibus auspicator, atq; ex iis porro componit Totum, veluti ex semine & sanguine fit corpus, ex corpore & anima homo integer. Primò docebimus Methodo Analyticae uti: & disciplinis *μηχαναῖς* (quas diximus non alias esse quam Artes) eam accommodare.

A 5

Ars

Ars hinc non sumitur amplâ verbi potestate, pro systemate præceptorum, unî fini servientium, ut Ramæi intelligunt: ita enim tollitur omnis habituum distinctio, neq; ullus est habitus, ulla disciplina, quæ hoc sensu non sit ars; At nos distinctè artem contemplamur, ut à scientia dissidet, Ars, inquam, omnis tribus absolvitur membris, in quibus tota illius perfectio & essentia consistit, SUBJECTO, FINE, & INSTRUMENTIS, quibus nonnunquam quartum additur, SPECIES scilicet. *Subjècti* voce non intelligimus 1. Subjectum Inhæfionis, quemadm: Ovum Albedinis, Intellectus omnium artium est Subjectum; Nec 2. Subjectum Circa quod, latissimè acceptum, quo continentur omnia, de quibus in arte agitur. Nec 3. subjectum prædicationis, quod prædicato opponitur, estq; altera Enunciationis particula; Nec 4. Subjectum Demonstrationis, quo gaudent solæ scientiæ. Sed 5. subjectum operationis, in quod artifex agit, quod tractat, immutat, atq; in quod finem artis introducit. Hujusmodi Subjectum in Artibus primum obtinet locum, ejusq; necessitas vel inde peripicitur, quod Ars multo sit inferior naturâ: At ne natura quidem aliquid producere potest, absq; subjecto seu materia, multo minus Ars. Ut enim ex nihilo

nihil

nihil fit; ita nec opus per Artem producendum, ex nihilo, aut in nihilo potest fieri. Proinde requiritur subjectum, quod operationibus artificis, totiꝫ arti substernitur instar fundamenti. Ut se habet basis ædificii ad totam structuram quæ superponitur; ita Subjectum ad Artem. Secundo loco est *Finis*, qui hic principii obtinet rationem. Hic est ipse terminus, hæc meta, ad quam tendit omnis Artificis labor & industria. Hoc est illud ipsum opus, (aut operatio) quod in Subjectum debet introduci, propter quod fiunt omnia quæ in arte fiunt. Quidquid fit, fit propter finem: Propter nihil enim, nihil fit. At in arte aliquid fit: Artis n. tota essentia consistit in opere producendo, seu effectione. Hæc ipsa est *Finis*: Primus quidem intentione, (unde dicitur habere ratione Principii) sed postremus consequitione. Finis sibi proponit artifex ante omnem *ποίησιν*: Is tamen ipse finis non nisi omnib. operationibus expeditis, perfecte emergit & possidetur. Tertium locum occupant *Instrumenta* vel *Media* Artis, quorum beneficio & operâ *Finis* introducit in Subjectum. *Finis* n. seipsum non efficit. Requiritur igitur *Media* quædam, & adminicula, quæ *Instrumenta* vocant artifices, quibus adjuti Subjectum variè & artificiosè tractant, atq; ita tandem disponunt, ut Operati

finis

finis fiat particeps. Esto in Exemplum Ars Aurifica, in qua Subjectum operationis est aurum: quippe in quod artifex agit, quod tractat miris modis, in quod finem suæ artis introducere gessit. Finis est Figura Annuli, aut inaurium, aut Scyphi, quæ in Subjectum, aurum introducitur. Instrumenta sunt incus, Ignis, malleus, lima, forfex; quibus adjutus aurifex figuram optatam inducit auro (subjecto.) Ad eundem modum, Omnis in mundo Ars suum possidet subjectum proprium; suum finem; sua Instrumenta. Sed explicanda sunt sigillatim tria dicta membra.

I. SUBJECTUM.

I. SUBJECTUM artium duabus perpetuo constat partibus, Materiali, & Formali. Solent aliàs vocari, Res considerata, & Modus, seu Ratio considerandi. Materia vel res, communis potest esse pluribus disciplinis; quemadmodum: in Naturâ Materia multis substat Formis: at modus considerandi vel Ratio formalis, peculiaris est uni soli disciplinæ, additaque Rei consideratæ, restringit eam ad certum artis genus, facitque ut hujus, & non alius fiat subjectum: Hoc ipso differentiæ & formæ in Natura similis est, quæ & ipsa latè patenter materiæ communionem coerces, facitque ex ea *videtur*. Exemplum: Medicinæ sub-

jectum

jectum creditur esse Corpus humanum quatenus Sanabile. Hic res considerata est, *corpus humanum*, modus considerandi est *Quatenus sanabile*: Res, seu *corpus humanum*, non soli medicinæ subjicitur, sed & Physicæ, (est quippe homo species corporis naturalis:) At ratio formalis, *qua sanabile*, addita corpori humano, distinguit illud à Physicæ, omnibusq; aliis disciplinis, & facit id proprium ac peculiare subjectum Medicinæ. Nulla enim est Ars, quæ corpus humanum tractet, quâ id est sanabile, præter medicinam. Dabo Exemplum planius. Homo subjectum fere est omnium Disciplinarum, quâ est res considerata. At modum unaquæq; disciplina proprium habet, additum homini, per quem homo restringitur ad hanc, & non aliam disciplinam. Nam subjicitur Theologiæ, homo, quatenus coram DEO salvatur. Jurisprudentiæ, quatenus in Republica Justè debet vivere. Medicinæ, quâ est sanabilis. Ethicæ, quatenus est Virtutibus excolendus; Physicæ, quâ est corpus naturale, seu quâ Naturam habet. Vides totam subjecti determinandi perfectionem, dependere à ratione Formali, seu modo considerandi. Hic porro modus in Artibus desumitur perpetuo à Fine. Nam Finis additus Rei consideratæ ipsius subjecti, constituit

adæ

adæquatum artis, & totum subjectum. Ita Finis medicinæ est sanitas. Subjectum medici pars materialis est corpus humanum, quibus duobus additis, resultat Integrum & adæquatum medicinæ subj: Corpus humanum qua sanabile. Ita finis artis Aurificæ est forma aut figura certa; subjectum est aurum; ex quibus duobus conjunctis, fit totale & adæquatum subjectum, Aurum quatenus in certas Figuras aut formas ducendum aut fingendum.

Sunt porro certæ quædam Regulæ & Conditiones, quibus instructum esse oportet Adæquatum Artis Subjectum, quarum famosiores hæ sunt.

CONDITIONES SUBJECTI.

I. Omne Subjectum Artis adæquatum debet esse Ens reale, non fictitium. Ita Notiones secundæ, non possunt esse subjectum Logices; quia sunt Entia rationis, non realia.

II. Sic Ens unum per se, Una enim Ars, unum possidet subjectum. Unitas autem Subjecti æstimatur non ex re considerata, seu parte materiali; sed ex formali, seu ratione, considerandi, Res enim quamvis multiplex, ab una tamen Ratione formali coarctata, una fit, uniusq; artis subjectum: Sic Architectoni-

ca, considerat ligna, lapides, cæmenta, ferrum, quæ multa sanè sunt Entia, non unum, sed una ratio formalis, quatenus in formam ædificii conjungenda sunt, faciunt ut illa omnia æstimentur unum quid. Non aliter quam homo ex diversissimis compositus particulis, unus est ob unam formam. Et Aristoteles tactum unum scripsit esse sensum. I. de anima, quamvis objecta habeat multiplicia, calorem, frigus, durum, molle &c. quæ omnia uni se submitunt rationi formali, quatenus sunt tactilia.

III. Sit tale Ens, quod in nostra positum est potestate, in quod agere possumus pro lubitu: quod immutari multisq; modis disponi à nobis potest: breviter, quod finem artis, per nostram operationem producendum, recipere in se aptum est. In hanc legem peccant illi, qui Logices subjectum ponunt Res omnes, aut decem rerum summa genera. Illa n. nec à nostra potestate immutantur, nec in se recipiunt finem artis, nec posita sunt in nostro arbitrio aut potestate. Omne certè subjectum artis, ab Artifice aliquid patitur. In illud enim hic agit. At Res omnes quid patiuntur à Logico, dum is finem suum producere allaborat?

IV. Non sit latius arte, nec angustius, sed toti ejus ambitui respondeat æquabiliter.

Quid

Quidquid in Arte explicatur, id esse debet aliquid subjecti. Nec quidquam subjecti esse debet quod in arte non explicetur. Nam quare finis artis, aut opus ipsum artifici curæ est? quare instrumenta? Non nisi quia utrumque ad subjectum refertur. Hujusmodi æqualitas subjecti & artis intelligenda venit de subjecto integro, quod constat materiali & formali. Nam materiale solum latius esse posse arte unà, jam ante confessi sumus: Ac materiale connexum formali, exhaurit totam artis latitudinem, nec tamen extra ejus limites evagatur.

V. Sit Artifici cognitum, adeoque primo omnium loco in arte explicetur. In ignoto enim nemo operari potest: Eruntque Subjecto incognito, incognita omnia, quæ ab ipso dependent. Rectè Gal. lib. de const. art: quomodo vitia partium curabit Medicus, nisi partes cognoscat ipsas? Aurifex poteritne fundere, ducere, limare, polire aurum, si quale sit ignoraverit? Cæterum cognitio subjecti nec quælibet requiritur, nec quoquo modo intellecta; sed talis, quæ arti & ejus fini consequendo sufficiat. Faber ferrarius non curat quomodo in terræ visceribus concre-scat ferrum? Ex quibus generetur principis? Salene, sulphure, ac Mercurio, an aliis? Satis

illi est novisse quo pacto duci & cudi ferrum debeat, quia eo usq; solum se extendit finis suæ artis.

VI. Modus considerandi æqualis esse debet rei consideratæ, & hæc duo reciprocari. Hanc necessitatē æqualitatis ac reciprocandi demonstrarunt Zabar. l. 1. c. 18. nat. Log. & de Phys. const. c. 2. Perer. Phil. nat. l. 2. c. 1. Sed eam recentiorum quidam negare & evertere conati sunt, arbitrati, neq; opus esse curiosâ hac æqualitate, neq; eam in disciplinis plurimis observari. Quin ex adverso prorsus necessum esse, ut res considerata latius extendatur modo considerandi. Rationes eorum sunt hujusmodi. 1. Si utrumq; membrum esset æquale, supervacuus foret modus considerandi, quem ad rem coarctandam adjungere solemus. Nam ab æquali quomodo fiat ulla coarctatio? 2. Tametsi res seu materia considerata, vel maximè sumatur generalis & latè patens, contrahitur tamen à modo, ita ut angustiiori æquivallet: Exempli gratia: Ens latius patet quam corpus. Tamen Ens naturale nihil aliud esse potest quam corpus naturale. 3. Omniū aucto- rum testimonio res considerata similis est materiæ, modus formæ. Nunc verò sicuti materia multò prolixius patet, quam forma: Ita oportet rem latius extendi quam modum,

abs quò modo hæc istius latepatentia constatur. 4. Postremo in præstantissimis Mathematicarum scientiarum, optica & Musica, nemò ostendet hanc æqualitatem. Imò nec in aliis artibus Mechanicis. Etenim Opticæ subiectū est linea qua visibilis: visibile autē latius patet Linea: In Musica subjectum est numerus, quæsonorus: at numerus latior est quam sonus: Aurifica Ars subjectum habet aurum qua fusile, at non omne fusile, est aurum. Sec hæ rationes non sunt tam validæ, ut vim aliquam inferant nostræ positioni. Ordine ac illas responsum est à me in Porticu Æsculari pag. 57. è qua sequentia repetere placet.

Ad 1. Res restringitur à modo, Anima seu corpus vivens à sanabili, non quatenus est, sed quatenus sub considerationem cadit. Animal quidem, & esse sanabile, prout res sunt extra animum, convertuntur & æqualitè patent; cum nullum detur animal perfectum, quin sanabile, & viceversâ. Verum cum consideratio animalis multiplex esse possit, idcirco restringitur. Potest enim considerari ut est corpus naturale; ut debet mactari, & præparari in alimoniam; ut potest liberari à morbis. Eam ob causam, ut reliquas omnes considerationes excludamus, & coarctemus id ad solam medicinam, adjicimus

modum

modum considerandi. Vides quomodo res considerata æqualis sit modo, quatenus est aliquid extra intellectum; quomodo item eodem amplior, non quâ res est, sed quâ considerationi subjacet. Habe tibi & hoc exemplum: Homine nec angustiora sunt, nec latiora hæc; honestè vitam agere in Republica, beari coram DEO. Istud tamen Jurisprudenciam, hoc Theologiam constituit.

Ad 2. Ut in definitionibus docet Arist. 6. top. 3. differentiam semper debere adjungi generi suo proximo: illumq; peccare, qui definiens sumit genus remotum, transfiliens proximum, ita modus & res, quæ vicinæ sunt, & proxime se contingunt, quàm rectissimè copulantur; pariq; lege non caret peccato ac errore, si quis subjectum constituat, cujus materia con: remotior est, aut strictior modo con: Ratio: quia proximius semper plenius aperit, & minus confuse, naturam & essentiam quæsitam. Non nego verè dici, omne Ens, omnemq; substantiam naturalem esse corpus naturale; omnis sanè homo est sanabilis; rectius tamen dixerò, animal esse sanabile, quia nullus hic fit saltus ab infimis ad superiora, intermissis mediis. Hoc pacto tum preceptis artis consulitur, quæ jubent adjungere differentias proximis suis generibus, tum nostræ cognitioni.

B 2

Ad 3.

Ad 3. Similitudo materiæ & rei conf: itemq; formæ & modi, vix videtur planè intellecta autoribus hujus argumenti. Pars sub-jecti materialis à materia haud denominatur, eo quod velut materia indifferens est & prolixior formis recipiendis, ita res latior fit modo; id falsum probabit scientiarû architectonica, cujus res est *ens*, & *modus item ens*; neutrum altero generalius. Verum in hoc saltem cõformitas utriusq; cõsistit: Sicut materia apta nata est suscipere formas multiplices, ita res considerata submittit se variis considerandi modis; cum quibus licet eandem obtineat essentia communitatem aut angustiam, multiplices tamen gignit disciplinas, pro illorum varietate. Rursus ut materia ab unius formæ vi coercita fit *πεπενη*: ita res considerata sub iugo & ictu modi alicujus certum constituit genus disciplinæ. Hæc analogia materiæ & rei conf. dextrè intelligenda, non de essentia latitudine, sed de considerationis varietate.

Ad 4. Ajo: quid si ego demonstravero, hanc æqualitatem rei & modi, non tantum in scientiis subalternis dari, Optica, inquam, & Musica, sed in subjectis omnium scientiarum, artium, disciplinarum, quotcunq; humana industria hætenus excoluit? Si studioso animo percurras subjecta omnium disciplinarum, fa-

cile deprehendes veritatem. Opticæ sub-
 jectum (quod obijciebatur nobis) profectò
 non est linea qua visibilis: linea enim non vi-
 detur, (quanquam videatur per rectam lineam
 quicquid videtur) nec de linea demonstrat
 suas propositiones Opticus. Genuinum O-
 pticæ subjectum est, omne coloratum ac lu-
 cidum qua visibile. De colorato ac lucido
 Opticus sua demonstrat; pleraq; sua illuc re-
 fert. At annon æquipollent hæc, esse lucidum,
 itemq; coloratum, & esse visibile? profectò
 omne visibile est lucidum vel coloratum,
 (quicquid enim videtur est lux vel color) i-
 temq;, omne lucidum aut coloratum est visi-
 bile. Haud aliter agitur cum Musica, cujus
 subjectum adæquatum præstantissimi quiq;
 Musici constituunt, numerum sonorum, qua-
 tenus harmonicus. Jam omne harmonicum
 est numerus sonorus, & omnis numerus so-
 norus harmonicus est. Sed neq; artificæ artis
 subjectum nobis obstat. Est una quædam
 generalis ars fusoria, vel ductoria metallo-
 rum in varias & elegantes formas. Metalla
 verò quia varia, idcirco alius hoc, alius illud
 fundendum & docendum sibi sumit. Faber
 aurarius aurum, ferrarius ferrum, stannarius
 stannum, ærarius æs: Qui omnes sunt arti-
 fices unius artis generalis fusoriæ *χηματο-*

ποιητικῆς exercentq; particulas unius artis, eius unum subjectum generale metallum: finis generalis, figuræ variæ. Has artes nemo dixerit (non cum vulgo, sed philosophicum in modum iudicans) differre revera, aut specie aut essentialiter. Nam nonne artes distinguuntur sine? sic sanè docetur in Philosophia. At aurifici, stannario, ferrario, ærario unus idemq; finis: Exempli gratia, Figura poculi, annuli, quem iste ex auro, ille ex stanno, hic ex ferro & ære conficiunt. Contemplare igitur has, quæ sequuntur disciplinas, & serio & candidè de iis arbitrare, non dubito quin confessurus sis nobiscum, rem & modum subjecti in omnibus reciprocarî, nec unum longius divagari altero.

Metaphysica	Ens	quæ Ens.
Arithmetica	Numerus	quæ numerabilis.
Geometrie	Magnitudo	quæ mensurabilis.
Geographica	Tellus	quæ distinguitur per regiones & maria.
Optica	colorat. aut lucidum.	quæ visibile.
Musica	Numerus sonorus	quæ harmoniacus.
Ethica	Homo	quæ particeps summi boni.

Theo-

Theologia	Homo	quæ Salvatur coram
Medicina	Animal per fectum :	quæ sanabile. (Deo. vide Porticiã Æsculapii
Jurispruden.	Homo	quæ juste vivit in Rep.
Architecto- nica	Lapid. lign. &c.	quæ ex iis extruitur aliquid.
Logica	Res omnes	quæ subsunt sec. notia- nibus.
Logica	Intellectus	quæ dirig: in rer. cogn.
Grammaticæ	Oratio	quæ cõgruè pronũciat.
Sutoria	Corium	quæ exinde clacei for- mandi.
Sartoria	Pannus, se- ricum &c.	quæ paranda ex. iis vestis:
Χημιατο- ποιητικῆς	Corp9 fusile aut ductil.	quæ formãd. in var. fig.

II. FINIS.

II. FINIS, proximè sequitur, quem vulgò geminum faciunt, Externum & Inter-
num. Externus positus est extra Artis consti-
tutionem, ad quem finis Internus dirigitur.
Internus est de ipsa artis essentiã, propter quẽ
fiunt omnia quæ in arte fiunt, e, g. Ædificato-
riæ finis internus est Domus: Externus, habi-
tatio. Cum externo fine nobis nihil est nego-
tii, quippe qui consistit extra pomoeria artis.
Internus est hujus Loci, de quo proponi-
mus has leges.

CONDITIONES FINIS.

I. Finis cujusq; Artis sit Ens reale, positivum, quod revera datur in mundo, & est in serie prædicamentorum Absolutorum. Quia enim Ars est habitus realis, essentiam positam habens in opere producendo, necesse quoq; est, opus ipsum esse reale, quod per realem operationem producitur. Advertus hanc legem peccant illi, qui Logices finem constituunt secundas notiones, quæ revera nihil sunt, nisi cum finguntur esse, nec in ullo prædicamento locari possunt. Porri hic finis, hoc opus, sitne crassum, manuale? an spirituale, sensibus non obvium? nihil interest. Satis est esse Ens reale. Strenuus est error prætendentium, ab arte saltem effici opus sensuale, palpabile; quia tale Aristoteles adduxit loco Exempli in Def: Art: Id fecit majoris intellectus gratia, eoq; non exclusit opera alia subtilia. Intemperies lienis, correctæ à Medico, opus est reale artis medicæ. At quonam sensu perceptibile? Nimis crassi sunt, quia tam crasse finem artis seu opus interpretantur.

II. Omnis finis Artis æstimatur, non ex animo discentis, sed ex natura Artis, quæ est operis productio. Ita non oportet æstimare medicinam ex eo, quod multi eam addiscant

folius cognitionis gratiâ. Nulla enim est Ars, propter nudam contemplationem: Sed gratia operis producendi.

III. Omnis finis artis per operationem (*ποίησιν*) gignitur, quam ante non esset. Id est, finem oportet esse 1. absentem 2. per *ποίησιν* produci. quam primum enim jam adest finis præsens, cessat omnis usus artis. Tum quoq; ubi nulla est *ποίησις*, ibi nulla finis in arte productio. In hanc legem peccant Medici, qui sanitatis præsentis conservationem faciunt, finem Medicinæ. Quia illud quod jam præsens est, non fit; & operatio est ejus quod nondum est, Ars vero nulla absq; operatione; videt quilibet, sanitatem præsentem non pertinere ad artem medicam, sed eâ acquisitâ Medicam omnem operationem cessare, vide Porticum Æsculapii.

IV. Ex fine fit judicium de omniaibus quæ in arte traduntur; Quia finis omnis artium est *ποιητικός*: nullus v. *θεωρητικός*. Consequens etiâ est, omnia, quæ in arte traduntur, esse mera *ποιητικά*, nihil scientificû aut contemplativum. Omnis enim contemplatio ac cognitio rerum in arte proposita, essentialiter refertur & dirigitur ad operationem. Ergo & ex hoc fine seu operatione omnia sunt æstimanda. Hic impingunt medici, dum aliquam

Medicinæ partem faciunt θεωρητικὴν, scientificam; aliam ποιητικὴν: quasi non & illa essentialiter huic subordinaretur.

V. Finis artis cognosci debet duplici ratione. 1. Quid sit? 2. Quod esse possit, seu quod non sit productu impossibilis? Utroq; modo explicandus protinus post subjecti tractationem. Nam si ignoretur quid sit ignorari oportebit omnia quæ ab illo dependent. Si vero produci aut esse non possit, frustra instituetur operatio. Ita medicus non solum curiosè explicat essentiam sanitatis, sed accuratè perpendit, anne morbus sit sanabilis? An reduci sanitas possit? Deploratis enim affectibus non sunt adhibenda remedia.

III. INSTRUMENTA.

Instrumentorum hæc sunt requisita.

I. Non opus est instrumenta esse Entia realia, quum & Entibus Rationis adjuvari possit artifex ad finem consequendum. Ita instrumenta Grammatica sunt declinationes, conjugationes &c. Logica, Prædicabilia, Enunciationes; Astronomica, Sphæra & hypotheses; quæ omnia sunt non positiva, sed rationis Entia.

II. Instrumenta artis varia esse possunt.

quan-

quanquam finis unus sit. Ita Medicina tria possidet Organa, Diætam, Pharmaciã, Chæirurgiam. Aurificina, Malleos, Ferras, fornacem, ignem, Incudem &c.

III. Omnia Instrumenta Artium Essentialiter subordinantur operationi, seu operi. Nuda Theoria, ab illorum natura est aliena. Ita si Medicamenta solum addiscantur, ut cognoscantur eorum vires, non verò accommodentur operationi, usui, & Medicationi, jam desinunt esse Instrumenta Artis Medicæ. Uti qui suppellectilem possidet splendidam, & bene instructam, nec ea utitur, stultus est: Ita artifex instrumenta non adhibens ad usum.

IV. Instrumenta necesse est ab artifice perfectè cognosci: oportetq; artificem ipsum, scire quomodo ea operi adhiberi & tractari conveniat. Si enim ignorentur, ægre eorum beneficio poterit absens finis comparari: Siq; artifex nesciat, vel ipse iis uti, vel aliis ostendere quâ ratione sint usurpanda, non poterunt ejus instrumenta appellari. Instrumentum enim refertur ad instrumentatum. Quam ille ridiculus & ineptus esset artifex qui non nosceret, non usurpare sciret limam, & graphium, vel ministro ea committere & ipsemet nesciret iisdem artificiosè uti. In hanc legem peccant Medici qui neq;

plan-

plantas, neq; mineralia cognoscunt, nobilio-
ra certè artis suæ instrumenta. Errant etiam
quum modum ea præparandi, componendi,
usurpandi ignorant, sed universum hoc ne-
gotium seplasiariis concedunt; qui quidem
eorum ministri sunt, sed turpe est Doctorem
suo famulo esse ignariorem.

V. In Artibus Instrumentalibus, ita pro-
priè & vulgariter dictis, Instrumenta præci-
pua occupant partem explicationis & to-
tius Systematis. Per pauca pagellæ dantur
subjecto & fini. Ita Logica, quid aliud ferè
tradit quam secundarum notionum farragi-
nem? Quid Grammatica, præter Casus, re-
gulas, species, modos, tempora &c?

ARTES INSTRUMENT- TARIÆ.

Generali artium Constitutioni adjuge-
mus peculiarem singularum *διαγραφῆν*. Ubi
primæ debentur disciplinis illis, quæ apud
Philosophos Instrumentorum titulo insigni-
ri solent. Hic monendi estis, non constituere
Habitus Instrumentales singulare disciplina-
rum genus, tota natura diversum ab artibus,
quemadmodum Zabarel: initio operum Lo-
gicorum, nobis consuadere conatus est. Inibi
docuit præter scientiam, prudentiam, artem,
habitusq; populariter ab aristotele, & Ele-

gan-

gantioribus Philosophis enumeratos, dari in Mundo diversum quoddam habituum genus, qui non ut illi, principales sint, sed totam Essentiam in relatione atq; habitudine positam habeant, atq; inde vocentur instrumenta, vel habitus instrumentales, quia non solum subserviant Philosophiæ, sed & essentialiter ad illam referantur, & absq; hac relatione nihil sint. Ejusmodi instrumenta Philosophica, ab artibus differentia, esse Gram: Logicam, Poesin, Rhetoricam. Nos vero ex fundamento superius posito certi sumus, Nullam esse ab humano ingenio excultam disciplinam, quæ non sit *πῆν τιμὴ* seu ars vel *θεωρητικὴ* scientia vel *πράξις*, seu prudentia. In horum numero necessum est omnino poni habitus instrumentales. Dicant enim mihi, quum omnis habitus æstimetur à fine interno, quem sibi intimè & per se propositum habet. Quisnam sit internus instrumentarum disciplinarum finis? Vel erit productio operis alicujus, vel mera contemplatio, vel *πράξις*. Nam præter hæc nihil datur in mundo. Non est quod regerant, finem esse referri ad Philosophiam. Hic enim finis externus est conveniens habitui jam perfectò & in se absoluto. Non est verò perfectus nisi finem possideat internum: finis enim est forma ha-

bitus;

bitus; à forma vero perfectio. Igitur habitus instrumentales, vel habebunt pro fine intimo aliud quidquã, præter *ἄλλο τι, πρὸς ἑἴς, ἢ ἄλλο τι*, vel sub uno horum continebuntur. Non habent vero aliud; quia præter tria ea nihil datur: Ergo uni horum subsunt. Itaq; habitus instrumentales vel erunt artes, vel prudentiæ, vel scientiæ. Novum illud genus habituum nullum est. De quo ut quid censendum sit, suc cinctè & solide exprimam, illud suppono ex omnium Philosophorum sententia, instrumentum esse ex genere Relatorum. Refertur enim ad instrumentatum, seu ad agens principale, cui servit, & à quo dirigitur. Tum deinde: Omnem Relationem fundari in absoluto; quod Naturâ necessariam est prius esse, ipsa relatione, quæ illi advenit. Jam verò Gram: Log. Rhet. & Mnemon: esse instrumenta libenter fateor. Referuntur enim ad Philosophiam, aliasq; disciplinas, quib. maxime serviunt & magnam afferunt utilitatem. priusquã verò fiant instrumenta, seu considerentur ut instrumenta, & adhibeantur ad usum, necesse est habere essentiam & naturam absolutam, in qua ceu basi, relatio illa fundetur; ut Pater est Relatum, cujus fundamentum est homo, ex prædicamento absoluto substantiæ. Ita instrumentum est relatio,

cujus

Cujus fundamentum est Habitus, ex prædicamento Qualitatis. Omnis verò Habitus in Qualitate est vel ars, vel prudencia, vel sciencia. Itaq; Logica (ut hanc pro exemplo solam sumam) primò erit vel Ars, vel prudencia, vel sciencia, & tum demum fiet instrumentum, si hæc Ars vel sciencia referatur ad Philosophiam. Exemplo res fieri notest explicatissima. Ephippiaria, quæ equorum phaleras & Ephippia fabricat, Instrumentum est, artis equestris, cui quippe servit & subordinatur. Sed hic servitus atq; relatio illi accidit; estq; finis Ephippiariæ externus. Absq; quo Ephippia in se spectata, revera ars est, habitus sc. absolutus, quippe quæ opus efficit in subjecto per instrumenta. Idem censendum, de Gram. Log. cæterisq; disciplinis Instrumentariis. Ut breviter dicam: Unaquæq; harum potest considerari dupliciter, 1. Absolutè & in se, absq; relatione ad aliud. 2. Respective, cum habitudine & relatione ad Philosophiam, disciplinasq; alias quibus ancillantur: Priori conceptu sunt artes maximè propriè dictæ; posteriori, sunt & dicuntur Instrumenta. Ita Socrates vel qua est homo considerari potest: Atq; ita est Ens absolutum: vel qua pater est: atq; ita subest generi Relatorum. Porro unumquodq; ita debet cognosci, id est doceri &

disci

disci, prout est. Itaq; & Gram: & Log. care-
 rasq; disciplinas tractari oportet, prout abso-
 lute sunt, id est, inter artes reponuntur: nec eâ
 gratiâ postulant peculiarem tractandi Metho-
 dum. Id etiâ obiter notari velim: Non solius
 Philosophiæ instrumenta esse Logicam,
 Gram: velut hodie has disciplinas definiunt
 Philosophi. Sed etiam artium quarundam,
 extra Philosophiam numeratorum. Medici-
 nam nemo fecerit partem Philosophiæ; At
 Medicinæ, Log. & Gram. & Rhet. & Mne-
 mon. non minus famulantur, suntq; pro in-
 strumentis quam Philosophiæ. Aiunt quidem
 illi, Logicam, g. e. totam suam essentiam ha-
 bere positam in relatione ad Philosophiam,
 itaq; essentialiter esse instrumentum; & nisi
 instrumentum sit, nihil esse: sed hæc pu-
 gnant cum natura instrumentorum, & cum
 solidâ Philosophiâ. Nam ut edisseram prius
 in quo consistat genus & ratio essentialis in-
 strumentis, & tum post ad rem præsentem ac-
 commodem dicta, ex illustriorum Philoso-
 phorum sententia, instrumentum nullum est,
 quod non positum sit in usu agentis; ita ut
 cessante usu, cesset essentia instrumenti. Sic
 Aphrod. in l. 1. prior. c. 12. instrumentum non
 est quod nulli usui est: Ita, Averrh. 2. gen. an.
 c. 3. instrumentum non potest separariâ re-

fienda:

fienda : Ita Thomas in poster : Instrumenti
 utilitas nulla est, nisi in usu agentis. Ita Plat.
 Rep. Dial. 10. Instrumentum cujusq; animalis
 & actionis, non in alio est quam in usu. Hinc
 sequitur, cessante usu, cessare instrumenti
 Essentiam. Culter, securis, vas, poculum,
 nisi quis iis utatur, manent quidem Entia ex
 serie rerum artificialium; desinunt tamen
 esse instrumenta, quia usus illorum actu ipso
 nullus est. Hic usus non debet intelligi de po-
 tentia; quasi culter, etiamsi nemo sit qui actu
 eo utatur ad scindendum, tamen non desi-
 nat esse instrumentum, siquidem potentiam
 habeat, qua ad usum applicari possit: Ajo ego;
 Usus omnem, in quo instrumenti essentia
 cōsistit, debere esse actu, non potentiã. Quir?
 Quia instrumentum ut dixi, est ex genere Re-
 latorum. At nulla Relatio attenditur ratione
 aptitudinis aut potentiæ, sed ratione actus. A-
 lioquin omnis homo foret pater; quia tametsi
 actu non habeat filiũ, habet tamen potentiam
 generandi filium. Eadem est cum instrumento
 ratio. Summa: Omnis Relatio est inter duos
 terminos qui actu sunt, non solum potentia:
 Instrumentum & instrumentatum, seu agens
 principale, sunt duo termini, inter quos da-
 tur Relatio. Ergo necesse est eos esse actu:
 At si nulla est actio, nullum quoq; est agens;

Agens

Agens enim ab actione dicitur. Ergo si nul-
 la est actio, nullum quoque erit instrumentum;
 Hæc vero actio est usus instrumenti, in actu
 ipso positus. Concludo. Instrumenti Essen-
 tiam consistere in usu, qui actu ipso inest, &
 ut sic dicam, exercetur. His intellectis, jam
 illud porro sequitur, adeoque evidentissimum
 est, usum hunc & actionem, esse quidem de
 rei essentia, quatenus res est instrumentum:
 non tamen esse de rei Essentia, si res absolute,
 aut alio modo consideretur. Cesset enim hic
 usus, hæc actio, cessabit quidem ratio instru-
 menti, non tamen propterea res ipsa, quæ erat
 instrumentum, desinet esse, & fiet nihil. Cul-
 ter nisi actu scindat, instrumentum scindend-
 non est. Quiescat vero, nec sit qui eo utatur,
 tum propterea non desinit esse culter, id est,
 corpus arte factum, chalibeum, acuminatum,
 oblongum, acie bona instructum, Ens, inquam,
 per accidens, qualia sunt omnia arte facta,
 quamvis interim desinat esse instrumentum.
 Sic Logica, si quis utatur ad Philosophiam &
 Medicinam foeliciter discendas, instrumen-
 tum est, & totam suam essentiam in hoc usu
 positam habet, quatenus est instrumentum:
 At vero si quis Logicæ apprimè gnarus, ta-
 men nec ad Philosophiam eam applicet, sed
 potius contra Philosophiam, quemadmodum

Agrip-

Agrippa fecit; nec etiam ad ullarum aliarum disciplinarum cognitionem comparandam, eâ utatur; Ecquid propterea desinet esse Logica, habitus animi, & illius qui eam animo possederit? Ecquid propterea nihil, & non Ens futura est? Velut multi sunt è civibus nostris, qui vasa argentea, vestes, aliaq; instrumenta, in pluteis recondita servant, nec iis nisi rarissime utuntur: Ita quidni reperire sic Grammaticum & Logicum, qui nec ad Philosophiam, nec ad Medicinam actu utatur suâ Logica, Grammatica suâ, sed mente lolum eam circumferat, possideatq; absq; usu? Quod hodie Critici & Philologi nostri faciunt, meri puriq; aucupes verborum: Grammatici tamen, Logici tamen. Manet interim Grammatica, manet Logica: sed desinunt esse instrumenta; Veluti nec cives sua pocula aut vestes perdunt, licet tum non subeant rationem instrumentorum.

I. GRAMMATICA.

Hæc prima est inter artes instrumentales; cujus in Philosophia artibusq; nonnullis usus est maximus. Nec enim vel discimus, vel docemus, aut cognoscimus quidquam absq; oratione. Orationem verò informat Grammatica. Quo verò usus hujus artis

C 2

com.

communior est, eò & ipsa magis necessaria: quæ causa, quod primo omnium ineunte, protenus ætate, huic disciplinæ addiscendæ incumbamus. Grammaticæ Systema compendiosum ita habet. *Subiectum* est Oratio, quatenus est vel esse debet congrua. Illa res considerata: hic modus vel ratio considerandi à fine petita; qui est, ut paulò post dicam, congruitas. Oratio verò, ut totum quid, per Methodum analyticam, artibus propriè destinatum, ut monuimus, resolvitur in partes, ex quibus constat. Partes verò sunt literæ. Itaq; primò omnium de literis, harumq; characteribus, numero, pronuntiatione, divisione, in Grammatica agitur. Et literis porrò confit syllaba, ex syllaba vox, ex voce integra oratio. Hucusq; de subiecto. Nam jam ante monui in conditione quintà Instrum. in artibus instrumentariis exilente reperiri subiecti & finis explicationem. Totam fere operam poni in instrumentis. *Finis* Gram: est ipsa congruitas, elegãtia, & proprietates orationis introducenda; ad quam rem & ad quod opus, Adminiculis, seu Mediis, seu *Instrumentis* polydædalis utitur Grammaticus. Caterum Oratio dupliciter potest proferri, *scripto & loquela*: Principio omnium Orationem eleganter & rectè *scribere* docet

Gram-

Grammaticus per certas quasdam Regulas, adhibitis ad id instrumentis, Calamo atramento, & papyro. Hoc quæ præstat Grammatices pars. *Orthographia* dicitur. Hodie Batavi elegantissimas ad nos propagarunt formulas, literas ornate nitideq; pingendi, tam facili, & evidenti Methodo, ut nemo non proprio genio, paucarum horarū spacio, omne hoc artificium apprehendat. In *Loquela* duo spectantur, vox ipsa aut Oratio; & pronunciatio, seu accentus, seu modus proferendi orationem. Vox verò ipsa, vel simplex est, solitaria: ita eam tractat Etymologia: vel est conjuncta, seu composita, seu integrā Oratio; ita ad Syntaxin pertinet. Pronunciatio ipsa vocatur aliās *Prosodia*. De tribus his partibus, Etymologia, Syntaxi & Prosodia, id est, de voce simplici, ac integrā Oratione, de accentu ac pronuntiatione utriusq; hoc breviter adjungo. Omnis vox simplex, vel nomen est, vel pronomen, vel verbum, vel participium, vel adverbium, vel Con: vel præp. Instrumenta seu Media per quæ nominis cognitio in oratione acquiritur, sunt Genus, Declinatio, constans Numeris, casibus, figura, & cæteris de quibus agi solet in Grammatica; quæ omnia sunt notiones secundæ, & Entia rationis, ejusdem

in hac arte usus, cujus in Logica sunt prædicabilia, enunciationes, subjectum, prædicatum, major, minor. Itaad Pronomen, ad verbum, cæterasq; Orationis particulas congruè proferendas, adhibentur peculiaria instrumenta, quibus totum Systema hujus artis repletum est. Poterit aliquis hanc Grammatices partem perfacili labore & non multo tempore discere, seu Græcum seu Latinum quis idioma desideret, dummodo rectam, & convenientem insistat viam. I. Utraq; lingua habet numerum vocabulorum radicalium, ex quibus ut radicibus, quidquid uspiam est in universa dialecto, enascitur. Eas radices Græcæ quidem linguæ collegit E. Lubinus in clavi: Latinæ verò Faber Soranus, quas qui memoriæ impresserit, quod paucarum septimanarum spacio fieri potest, eum nihil in universo sermonis ambitu latere potest, quod vel non intelligat, vel non sciat nominare. Ita verò ediscendæ sunt, ut non negligamus genus, quod protinus ab authorib. istis cuiq; radici adscriptum est. Atq; ut genus facilius hæreat, adjungendam est Radici epithetum. Ita non opus erit, peculiari labore vocabula apprehendere, & postmodum alio conatu genera vocabulorum.

II. Animo quoq; comprehendendæ sunt

for

formulæ declinationum & conjugationum, idq; per postremas solum litteras. In his duobus consistit tota Etymologia de vocabulis simplicibus. Vocabula porro conjuncta, seu integra Oratio (cui debetur Syntaxis) congrua efficitur, ad miniculo certarum quarundam Regularum, quæ hic instrumenti vicem sustinent. Has regulas, primo dare operam oportet, non ut ita recensere valeamus, quemadmodum graculi aut picæ solent, absq; intellectu, quod hodie fieri in scholis assolet, magna & temporis & ingeniorum jactura, sed ut ante omnia intelligantur perfectissimè. Dehinc ut cuiq; Regulæ phrasés subjungantur & elegantes, & multæ, & usus quotidiani. Ea ratione brevi tempore comparabit sibi, aliquis non omnino stupidus, locupletissimam suppellectilem congruæ, ornataq; orationis. In hunc finem dedi adolescentium usui & studiis Eloquium latinum. Præcipua tamen Syntaxeos vis, & nervus, imo anima ipsa consistit in exercitiis tam loquelæ, quam compositionis. Postrema est pronuntiatio seu Profodia, cujus instrumenta vel media itidè sunt regulæ, per multas observationes, ex Poetarû scriptis erutæ. Hæc Grammaticee particula, si certis numeris, mensuris, & vinculis quasi coerceatur, aliud sumit nomen, diciturq; eam ob causam Oratio ligata, vel Poetica, de qua pauca adjungo.

II. POETICA.

Zabarel. lib. 2. de nat. Log. insolitum quid & inauditum docuit de arte poetica, eam (quemadmodum & Rhetoricam) nulla ratione esse instrumentum Philosophiæ universale, sed solum disciplinæ civilis. Tum insuper non Grammaticæ, sed Logices esse particulam, non minus quam Dial. Apodict. Sophisticam. Primum non ancillari Philosophiæ Theoreticæ, quia hujus sufficientia instrumenta sunt Dial. Apod. Sophistica. Nō artibus, quia id esset nimis vile. Omnes enim artes Mechanicæ, & abjectæ & illiberales. Non deniq; Philosophiæ morali, quia hæc absq; Poesi intelligatur & exerceatur. Superesse solam disciplinam civilem, cui ancilletur; sed quomodo? persuadendo homines ad actiones, idq; beneficio Exempli. Exemplum verò quia est Syllogifimus Logicus, quamvis imperfectus, idcirco poesin quoq; esse partem Logices. Ut à Refutatione postremi hujus exordiar, si illud protenus habendum est pro parte Logices, quod instrumentis Logicis utitur, ad suum finem consequendum, velut Poetica utitur exemplo, dic mihi, quidnam supermanebit disciplinarum, quod non actutum sit pars Logices? Medicina utitur Syllogismo Dialectico: Physica Apodictico, ea-

dem

dem ratione qua Poetica exemplo. Si jam hæc ob usum exempli dicenda est pars Logices, etiam Physica & Medicina erunt Logices partes. Da enim rationem diversitatis. Quod Zabarel. porrò inculcat, non esse alium *finem* poësis, quam suasionem & actionem, id cum omni pugnat sano sensu. Lucretium Poëtam esse nemo negat: item Macrum: item Nicandrum & Virgilium in Georgicis, & Ovidium in Fastis, & Oppianum in Halieuticis. Horum verò nullus est, qui hominibus suadeat, aut eos horretur ad actionem civilem. Tradunt verò vel cognitionem naturæ herbarum, animalium, vel Cœli, anni, aliarumq; rerum. Vides falsum esse Zabarellæ fundamentum, quod habet, Poësin non esse instrumentum Philosophiæ Theoreticæ: quippe quæ non compareretur ob cognitionem, sed solam actionem civilem. Velut Logica est instrumentum catholicum omnium scientiarum, & totius Philosophiæ, neq; magis cognitioni, quam actioni; *περίξει* quam *μίνξει* servit, quomodo Poësis soli actioni famulabitur, & tamen erit nihilominus pars Logices? Ais Phil. Theor. nō indigere Poësi, quia contenta sit Dial. Apod. Sophist. At ajo ego, hac ratione nec Philos. civilem indigere Poësi, quia eadem Dial. Apod. Soph. satis

C s

suffi-

sufficiunt illi pro instrumentis. Audio porro nec artibus inservire, quia id esset abjectum nimis. Quasi vero omnes artes essent sordidæ, ut nequiter judicavit Zabar. Quo enim loco Medicina ponetur? Quam non minus Reges coluerunt & principes, quam Poesin? Et quidni elegantes poetæ Medici, res medicas carmine que describerent, quam actiones civiles? Habemus Fracastociū, habemus Sere-num, & Macrum, qui carminibus Medica tractarunt. Et non ita pridem Sim: Portium qui medicinam practicam eximio carmine complexus est. De Philosophia morali fateor, intelligi & exerceri posse absq; poesi; sed & exercetur absq; Logica: Actio enim secundum virtutē instituta, parum pensi habet: quid de Modalibus, aut Elenchis, aut figurarum numero statuat Logicus. Tamen nihilominus Logica maner instrumentum Philosophiæ. Quidni ergo & Poesis. Nostra talis est sententia. Poesios essentiam consistere in formanda oratione ligatâ, certis metris & mensuris inclusâ. Oratio vero, quia subjectum est Grammatices, etiâ Poesin esse particulâ Grammatices; & quidē nihil aliud, quam accuratam Profodiam. Jam verò, ut Grammatica est Catholicon instrumentum Philosophiæ, & artium liberaliorum, ita & Poesin itidem esse consimile instrumentum. Ea si artificiosis metris inclusas tractat

tractat res Physicas, fit instrumentum Physices: Si medicas, medicinae: si Divinas & Theologicas, Theologiae. Quemadmodum in hac Palæstra David Propheta Poesin in signiter & calluit, & exercuit, Logices, forteam Aristotelæ profus inscius.

III. RHETORICA.

Nos Rhetoricam non minus quam Logicam facimus artem instrumentalem universæ Philosophiæ & artibus liberalibus famulantem. Artem, inquam, quæ peculiare Imperium, & suam sibi perfectionem habeat: non verò sit particula alius cujusdam artis. Zabarel. l. 2. nat. Logices, Idem de Rhetorica docuit, quod de Poesi. i. Non esse instrumentum totius Philosophiæ; sed solum disciplinæ civilis, seu Politicæ. 2. non constituere peculiarem artem, sed esse particulam Logices, haut minus quam Dial Apod: Sophisticam; ipsamq; Poesin: Fundamenta hujus Paradoxi non affert alia, quam quæ jam de Poesi recensuimus, quorû refutatio exinde peti potest. Addit verò de Rhetorica hoc in specie, quia finis ejus est persuasio, nemo vero seipsum persuadet, sed solum alios, hinc sequi, Rhetoricam non habere usum nisi in illis disciplinis, quæ versantur in aliis persua-

dendis.

dendis, qualis est Politica. Itaq; hujus solius esse instrumentum. 2. Tum porro Enthymema esse Syllogismum Logicum imperfectum. Rhetoricam vero totam consistere in Enthymemate, ad certam materiam, sc. civilem applicando; velut Dialectica ad materiam contingentem, apodictica ad necessariam, Sophistica ad falsam. Itaq; ut has, sic & illam esse partem Logices; præter hanc argumentationem, quicquid in Rhetorica traditur, id esse heterogeneum: neq; elocutionem, amplificationem, ornatum & elegantiam orationis, uti neq; affectuum concitacionem esse de essentia Rhetoricæ; sed solum Accidentarium quid. Oratorem etiam eum esse, qui successè proponit: Dialecticum, qui prolixè, & ornate. Differre utrumq; non alia ratione, quam solo fine. Dialectici enim finem esse nudam cognitionem; Rhetoris verò actionem; Utrumq; uti Syllogismo; illum quidem perfecto, hunc imperfecto, cui altera desit propositio utpote j. m. ante nota.

Quod si quæsieris ex illo, qui fiat, quod Aristoteles Rhetoricam non tradiderit in Organo Logico, ut Dialecticam, sed proprium illi opus assignarit; Respond:; Dial. Apod. Soph. esse instrumenta Philosophiæ Theoreticæ, Rhetoricam verò Philosophiæ

practicæ

practicæ civilis: illam vero nobiliorem esse
 hac. Itaq; instrumenta illius præcedere, &
 per consequens, prius agendum fuisse de
 Dial. Apod. Soph: post de Rhetor: Sed tamen
 Rhetoricam esse veram Logices particulam;
 quæ apto loco proponatur, post absolutas
 tres illas particulas Logices. Hæc Zabarelli-
 na breviter sunt discutienda. In eo præcipuè
 falsus est Zabarella, quod cum videret Rhe-
 torices finem esse persuasionem, existimavit
 nullam esse persuasionem, nisi in disciplina ci-
 vili, adeoq; hujus solius Organon esse Rhe-
 toricam. Nescivit etiã Metaphys. Mat. Phys.
 Medicum, Theol. Juris. revera & proprie lo-
 quendo persuadere: Itaq; non minus quam
 Politicam indigere adminiculo Rhetorices.
 Quid enim est persuasio? Si Aristoteli, Cice-
 roni, Quintiliano fidem habemus, nihil est
 aliud persuadere, quam Oratione probabili
 in cujusvis animo, aliquam gignere opinio-
 nem: At omnis Philosophia, artesq; liberales
 gignunt in animis auditorum, discipulo-
 rumq; suorum, opinionem aliquam; Oratione
 probabili. Omnes ergo persuadent: O-
 mnes ergo Rhetorica utuntur ut instrumen-
 to: Proinde Rhetorica non minas quã Gram-
 aut Logica, est generale instrumentum to-
 tius Philosophiæ. Oratio probabilis includit

omnem

omnem materiam contingentem, necessariam, Sophisticam: per hæc tria enim probamus, id est, probabilem, & persuasivam facimus Orationem. Opinio etiam non significat angustissimè solam incertam dubiamq; rei cognitionem; (nam ita nec in civili quidem disciplina semper dabitur persuasio, aut Rhetorica; quum hic sæpe firmissima nascatur cognitio, atq; scientia rei eius, quæ persuaderetur) sed omnem cognitionem & scientiam. Deinde Enthymema est quidem considerationis Logicæ, ut Syllogismus Dial. Apod. Sophist. sed eo quod Rhetorica Enthymemate utitur, non protenus erit particula Logices. Eo etiam Medicus, etiã Jurisperitus & Ethicus utuntur. Hæc iterum sunt falsa fundamenta: Eum habitum qui speciem aliquam Syllogismi applicat ad peculiarem materiam, fieri peculiarem partem Logices. Logica certè nihil quidpiam rei habet cum rebus: Syllogismus omnis à Logico explicatus, nudè consideratur. Eum post unaquæq; disciplina ad suum applicat subjectū & finem: Physicus ad rerum naturalium cognitionem, unde tum Syllogismus specificatus dicitur Apodicticus, quia applicatur materiæ necessariæ; sed tamen tum non amplius pertinet ad Logicam, verum ad Physicam. Ita idem Syllogismus

usur-

usurpatus ab Ethico, à Medico, in virtutis, & sanitatis acquisitione, fit Dialecticus. At tum proprius est Ethicæ, & Medicinæ, non Logicæ. Ita idem Syllogismus adhibitus ad persuadendum, & producendam aliquam opinionem, quæcunq; tandem illa sit, in animo auditorum, tum proprius fit Rhetoricæ, neq; amplius pertinet ad Logicam. Notum est discrimen inter Logicam docentem, & usentem; Logica docens est instrumentum Catholicum omniû habituum, Logica utens, fit ipsa disciplinâ cui applicatur. Ita Enthymema, vel Syllogismus etiam perfectus (nam falsum quoq; est, quod Zabarel ait, Rhetoricam uti solùm Enthymemate, non vero etiam Syllogismo perfecto, cum Cicero & Oratores Græci sæpissime perfectis Syllogismis usi sint) adplicatus materiæ persuasibili, jam fit Rhetoricus & desinit esse Logicus. Consimili ratione falsum quoq; est, præter Syllogismum Dial. Apod: Sophist. dari Enthymema, seu Rhetoricum. Nihil Enthymema differt à tribus illis, neq; peculiare aut quartum constituit genus. Nam non dantur plura rerum genera in Mundo, quam tria; contingentia, Necessaria, falsa: Enthymema vero est de rebus vel conting: vel Necess: vel Fals: igitur Enthymema omne, vel erit Syllogismus

Dial.

Dial. vel Apod. vel Sophist. nec potest ab hisce tribus sejungi, eo quod referatur ad actionem civilem. Nam actiones civiles, annon & ipsæ sunt contingentes? Est alia absurditas: solam argumentationem esse propriam Rhetorices. Orationis splendorem & amplitudinem, itemq; affectuum commotionem esse parerga. Sic argumentor. Heterogenea sunt, quæ nihil ad essentiam rei faciunt, & sine quibus res bene esse potest: At sine ornatu Orationis, sine affectuum concitatione, nulla potest esse persuasio oratoria. Ornatus igitur orationis, & affectuum commotio non sunt Heterogenea in Rhetorica, cujus finis est persuasio. Qui sine his persuadere conantur, idem præstabunt, quod pauper, empturus sericum, & tamen pecuniæ carens: Surgat aridus quispiam & exsuccus Orbilius, & Argumentationibus ac Syllogismis quibusdam nudis, in forma modoq; compositis, & paupere sermonis simplicitate prolatis, absq; verborum conatu & phaleris, absq; commotione affectuum consuadere conetur populo & senatui, alioquin alieno à pace, ut injurias sibi à vicinis illatas æquo ferant animo: An tu illum Oratorem aut Rhetorem vocabis? Econtra surgat alius, non steriles proferens Syllogismos, sed unà operâ elegantissi-

mos orationis flosculos spargens, & verba depromens, quasi sesamo & papavere condita, qui laudibus prosequatur suæ Reipubl. formam, vel excellentiam vitæ Theoreticæ, & masculè commoveat affectus in populi atq; Senatus animis, huncne tu dices Dialecticum potius, quam Rhetorem & Oratorem, quamvis prior ille pro scopo & fine habeat actionem civilem, hic meram cognitionem? Illud esset invertere naturas & nomina rerum. Ego verò non vererer nominare stultissimos & ineptissimos, Aristotelé, Cicero- nem, Quintilianum, qui hujusmodi hetero- geneis & parergis tradendis omnè suam occuparunt operam. Quid enim in horum li- bris Rhetoricis crebrius, quid accuratius, & proluxius explicatum invenitur quàm orna- tus Orationis, & affectuum commotio? Pos- tremo ex ipsis Aristotelis operibus luce me- ridiana liquet clarius, non illum ita de Rhe- torica egisse, & postposuisse Logicæ, quasi illius foret particula; sed quia peculiarem constituit disciplinam peculiari opere expli- candam. Quam nos sententiam & verissimam esse arbitramur, & tali insuper argumento suffultam volumus: Ubi sunt omnia requisita essentialia, ad artem peculiariter constituen- dam, ibi est Ars peculiaris, ab aliis distincta:

D

At

At Rhetorica possidet omnia requisita, omnes partes essentielles, quæ integram artem absolvunt. Est ergo ars integra; non particula alicujus artis. Hujus Syllogismi demonstratio consistit in cognoscendo integro systemate & constitutione Rhetorices, quam talem damus, succinctè & breviter, quantum instituti ratio patitur.

Subiectum ejus est auditor, vel animus auditoris, quatenus debet persuaderi. In hunc introducit *Finis* Rhetorices, qui est persuasio, per convenientia *media*, quibus repleta est tota Rhetorica: Velut in hominem agit Medicus, & in aurum Aurifex, introducendo iis finem, ille quidem sanitatem, hic figuram annuli: Ita in auditorem agit suâ Oratione Orator, vel Rhetor, atq; finem suæ artis, persuasionem sc. in illum introducit. Hic finis Rhetoricæ ab Aristot. l. 1. Eth. c. 2. constituitur, nec potest eo perfectior nec aptior dari. Quamquam enim Rhetor non semper persuadeat, id nihil impedit quò minus persuasio sit ejus finis; non minus quam sanitas Medicinæ finis manet, quamquam Medicus non semper sanat. Persuasio vero est productio alicujus opinionis, aut cognitionis in animo auditorum. Neq; solum ad *negotium* civilem astringitur, ut Zabarel. visum,

sed etiam ad *ἰστορίαν*, & *μύθησιν*, adeoq; Rhetorica generale est instrumentum omnium disciplinarum liberalium. Nam de miseria hominis, de sanitatis præstantiâ, de DEO & angelis, de cælo & circulo, Rhetor ornato affectuosoq; dicendi genere petraçtat, inq; suam sententiam pertrahit multos, quorum fores frustra argumentationibus solum pulasser *Dialecticus*, *Apodicticus*, & *Sophista* aliquis. Subjectum & finem sequuntur *Instrumenta*, quorum in Rhetorica messem metere licet uberrimam. Ut evitetur confusio, constituimus unum Catholicum Organon Rhetoricæ, quod est Oratio probabilis, ornata, & affectuosa: probabilem faciunt argumenta, ornata figuris Tropisq;: affectuosam, commotio pathematum. Argumenta initio omniû sunt excogitanda & invenienda: Hinc enata est pars Rhetorices, quæ dicitur *Inventio*, cujus fundamenta petuntur ex *Dialecticâ*, seu *Topicâ*, quæ est de *Locis*. Ut Medicus sua *instrumenta* seu *medicamenta*, petit ex *Physica*, sic *Rhetorica* sua ex *Dialecticâ*. Sunt vero certa quædam capita, velut *pyxides Pharmacopolarum*, ex quibus ordine dispositis peti & depromi possunt argumenta, probabilem Orationem facientia, quales sunt *Definitio*, *Divisio*, *antecedentia*, *conf.*

Inventa verò, non quoquo modo, sed apposite dirigenda, ut ordo aliquis habeatur. Huic ancillatur pars, quæ dicitur dispositio. Nec enim quodvis quovis loco poni amat. Etiam Dispositio per certa capita traditur, quæ sunt; Exordium seu præambulum Orationis, in quo ponuntur illa argumenta, quæ Orationum animos ad auscultandum præparant. Narratio, Propositio, Confirmatio, Refutatio, Peroratio, seu Conclusio. Vide nostram *Euphrasiam* seu Methodum formandarum Orationum. Cæterum cum Rhetorica sit Organon totius Philosophiæ; Hæc verò majorem possideat varietatem rerum; Res autem omnes una eademq; ratione, nec argumentis probari nec disponi possunt, etiam hinc instrumenta excogitata sunt, quorum ope de singulis rebus compendiose inveniri possunt, & postmodum disponi, quod facit ad persuasionem comparandam. Itaq; omnia quæ operationi Rhetoris seu persuasioni subjecta sunt, & pro quibus inveniendæ sunt, moxque disponendæ argumenta, reducuntur ad quatuor summa genera, quæ vulgariter dici solent generâ causarum, suntque Didascalicum, Demonstrativum, Deliberativum, Judiciale. Ad Didascalicum referuntur omnia, de quibus cum persuasione

docen-

docendi sunt homines : ad Demonstr. Laudes
& Vituperia : ad Deliber. Consultationes de
variis rebus. Ad judiciale, Lites forenses, Pro
persuadendis rebus, Didascalico generi sub-
jectis, aliter inveniuntur argumenta; aliter
pro demonstrativo : aliter pro cæteris. Quo-
modo autem juxta quodque horum debeant
inveniri & disponi Orationes, id allegato
opusculo à nobis est demonstratum, neq;
huc referre patitur hujus tractatus compen-
dium. Sic igitur & inveniri & disponi conve-
nit argumenta, quæ Orationem, ut dixi, fa-
ciunt probabilem : Jam porro eadem Oratio
exornanda est elegantibus pigmentis, & de-
core venusto sermonis. Neq; enim satis est
argumenta inventa disposuisse ordine, quin
oportet etiam eadem vestitu quasi regali in-
ducere, & ita producere in theatrum, ne ege-
na, paupera, exsucca, & inepta accidant audi-
toribus. Hic aliud se offert instrumentum Rhe-
toricum, Elocutio scilicet, quæ polydædalas
figuras, Schemata & Tropos, partim in una
simplici dictione, partim in tota periodo
spectatas, & confimiles elegantias, docet ad-
hibere, atq; iis Orationem polire : Tertio, af-
fectuosa quomodo fieri debeat Oratio, etiam
præcepta & instrumenta apud Rhetores ex-
stant, quæ videri poterunt. Nos studemus

brevitati. Atq; hoc quidem pacto debite instructum & adornatum est instrumentum Rhetoricum, Oratio sc. probabilis, ornata, affectuosa: quæ postmodum, si cum gratia pronuncietur ad auditores, (quorsum facit postrema Rhetorices pars pronuntiatio) jam dubium non est, quin persuasio, id est, finis, in subjectum, id est, animos auditorum, introducatur. Atq; hæc una est Rhetorices constitutio. Si quis volet etiam sequenti ratione eam conformare, non magnopere pugnabo. Rhetorices subjectum est Oratio; quatenus fieri ornata debet: *Finis* est ipsa elegantia, & ornatus: Instrumenta sunt loci Topici: itemq; partes Orationis Rhetoricæ, Inventio, dispositio &c.

IV. LOGICA.

Hanc esse Philosophiæ instrumentum, nemo hæcenus vocavit, quod sciam, in dubium. In eo tamen falsi sunt pleriq;, quod eam proclamarint instrumentum Philosophiæ solius, non verò etiam aliarum artium. Nec Medicina, nec Theolog, nec Jurispr. propriæ Philosophiæ partes sunt. Tamen Logices utuntur adminiculo. Logices constitutio nervosa hæc est. *Subjectum* ejus non sunt res omnes, ut supra monuimus, sed animus

huma-

humanus, quatenus dirigi debet, in cognitione rerum. Hæc directio, vel informatio est *finis* Logices, introducendus in subjectum, seu animum, per instrumenta Logica. Animi vero seu mentis nostræ, tres sunt operationes: simplicium rerum apprehensio: earundem conjunctio & divisio: de iisdem discursus & ratiocinatio. Apprehensioni simplicium serviunt, notiones secundæ simplices, Prædicabilia, sc. Genus Spec: Diff. Prop. & Accid. quæ sunt instrumenta, quibus dirigitur animus in cognitione rerum simplicium. Res verò omnes simplices inclusæ sunt decem summis generibus, quæ prædicamenta vocantur. Unumquodq; horum ordinatâ & artificiosâ serie est dispositum, beneficio dictorum prædicabilium, ut ita difficulter in iis cognoscendis hallucinari possit animus. Secundæ operationis animi instrumenta, sunt enunciationes, seu propositiones, quarû regulas & conditiones, & affectiones plurimas tradit *secunda pars* Logices, ab Aristotele dicta ἐκμνησεία. Postremò integrum discursum & ratiocinationem dirigit Syllogismus, nobilissimum Logices instrumentum. In Syllogismo duo dantur, forma & materia. De forma Syllogismorum sunt Analytica priora; quò pertinent tres vel quatuor Syl-

logismorum figuræ: tum cuiusq; figuræ modivarii: itemq; variæ Syllogismorum species, Categoricalis, hypotheticus, Enthymema, Exemplum, Inductio, Sorites &c. Materia Syllogismorum est triplex, Contingens, Necessaria, & Falsa. De contingente docet Dialectica vel Topica: de Necessaria, Apodictica vel Demonstratio, tradita posterioribus Analyticis. De Falsa Sophistica, vel Elenchi Sophistici. Unamquamq; sigillatim explicatam dedit Aristoteles, non quod ad Logicam ullæ pertineant res, quales enim illæ sunt, necessariae, contingentes &c. (est enim non ἐπισημῆ, sed ὑπόθεσις ἐπισημῆς) sed ut mens discat modum cognoscendi, & ratiocinandi de rebus omnis generis: Res aut materiae pro exemplis saltem adducuntur: Arist. solis literis usus est Alphabeticis. Plenius Logices systema exhibet nostra *Cynosura bonæ mentis*.

V. MNEMONICA.

Hæc ita se habet ad memoriam, aut remissionem, quemadmodum Logica ad rationem. Non minus in rerum retinendis speciebus errabat memoria, quam errabat intellectus in earundem rerum cognitione. Mnemonicam in præcepta redegit & nobis reliquit Cicero l. 3. Heren: In ea se oppido exercuerunt præter Ciceronem, Seneca l. 1.

Con-

Controv. Plin. l. 7. c. 24. Quintil. l. II. Polydor.
Virgil. l. 2. c. 9. Muretus l. 3. v. L.

Constitutio Mnemonices talis sit. Mnem.
fi referatur ad Philosophiam aliasq; artes,
instrumentum earum est, quemadm. & Lo-
gica. Si absolute, & in se considererur, est ars:
consistens in tribus istis sæpius memoratis.
Subiectum Mnemonices est Reminiscencia vel
Memoria, quatenus rerum species promptè
apprehendit, retinet, & depromit iterum.

Firma est ipsa instructio & directio Memo-
riæ, ut facile, cito, tenaciter, & ordine res
multas apprehendat; apprehensas retineat,
& conservet: conservatas iterum depromat
cum animus jubet.

Instrumenta sunt Loci & Imagines; Loci
eliguntur multi, commodi, ordine siti pro
quolibet vocabulo memorando unus, Ima-
gines animo concipiuntur in loco collocari,
habentq; similitudinem cum rebus retinen-
dis. Per hos locos & imagines, ceu instru-
menta, mirabili promptitudine vocabula &
res memoriæ imprimuntur, & ordine ac diu
retinentur, de quibus prolixius in nostra
Mnemonicæ.

VI. MEDICINA.

Medicinæ Systema ex Porticu Æsculapii
nostri, depromptum ad hanc facièm consti-

D s

turum

tutum est. Subjectum adæquatum non est corpus humanum, sed omne animal perfectum, quod sanitatis & morborum particeps est, à natura; Animal, inquam, quatenus sanabile: qui modus considerandi à fine petitur. Finis enim medicinæ est sanitas, in animal introducenda, per Instrumenta seu Remedia Ab hoc universali medicinæ subjecto, possunt abscindi particule quædam, & fieri Medicinæ speciales, *ανθρωπαργία* quæ pro subjecto hominem sumit, omniumq; est nobilissima, & à nobis exercetur: Veterinaria, mulos, equos: *κυνιαργία* canes: Imò & varias unius hujusmodi speciei partes, ut Ophthalmici, solos oculos; Lithotomi solos renes, & vesicam, quod ipsum olim apud Romanos in usu fuisse alibi docui. *Subjecti* cognitio primo omnium loco ambulat. Eâ tradit ille medicinæ pars, quæ Anatomie dicitur, quæq; accuratè rimatur & scrutatur structuram, atq; conformationem omnium corporis membrorum, externorum juxta atq; internorum, quæ tribus magnis ventribus continentur, capite thorace, abdomine: Subjecto proximè adjungitur *Finis*, ipsa scil. sanitas, ad quam omnia in Medicina collineant, velut ad ultimum scopum, quæq; animali seu subjecto est inducenda: Sanitas, inquam, non præsens, aut hujus

confer-

conservatio (ubi jam adest finis artis, ibi cessat omnis artis operatio) sed absens & ab animali remota. Sanitas verò consistit in temperamento, Idiosyncrasia, spiritibus, humoribus adeoq; actionibus integris & naturæ debitibus. Itaq; de his omnibus agit medicina, eaq; accuratè cognoscit. Non enim ignotum esse finem oportet. Addunt nonnulli explanationem Elementorum, mixtionis, itemq; theoriam facultatem animæ, &c. sed ea revera heterogenea sunt, & ex Physica malè transferuntur in Medicinam, quin eorum cognitio præsupponitur. Nam Medicum jam antè Physica instructum esse oportet. Vel etiam non tam ad finem hæc pertinent, quam ad subjectum. Ubi enim de membrorum structura agitur, ibi simul agitur de eorundem generatione, animæq; facultatibus. Sanitatem sic explicatam & cognitam excipit mox morbus illi contrarius. Contrariorum siquidem eadem est disciplina; Et sanitas è subjecto expulsa est per morbum, iterumq; si restitui in subjectum debet, ut morbus expellatur necesse est. Hæc est Pathologia, id est Catholica, seu generalis explicatio morbi, causæ morbi, & accidentium seu symptomatum morbi. Jam verò morbus expelli nequit, & sanitas revocari, nisi qualis sit morbus

cogno-

cognoscatur. Cognosci verò nisi per signa nequit; hinc pars medicinæ Simejotica, de signis tam diagnosticis; quæ præsentem morbum ostendunt, quam prognosticis, quæ de ejus futuris eventibus, nos docent. Prognostices verò nobilissima pars est, doctrina Criticum, & dierum Criticorum, in quibus fit naturæ pugna cum morbo, ostendens qualis sit futurus morbi exitus. Postremo loco sunt *Instrumenta Medica*, per quæ sanitas profligata reducitur, & morbus præsens protrahitur ex subjecto. *Ea instrumenta sunt triplicia; Diæta, Pharmacia, & Cheirurgia.* Diæta complectitur omnem victus rationem, positam in usu probo sex rerum, ut vocantur, non naturalium, aeris, cibi potusq; somni vigiliæq; motus & quietis, excretorum & retentorum, ac animi affectuum. Pharmacia medicamentorum dextro & legitimo usu absolvitur. In medicamentis spectatur *Materia & Forma*; *Materia medicamentorum est triplex, petiturq; omne pharmacum, vel à vegetabilibus seu plantis, vel à mineralibus, vel ab animalibus.* Huc pertinet *Botanica*, in qua se æstivis temporibus exercere solent *Philiiatri*. *Formas medicamenta recipiunt varias, liquidas, medias, crassas.* *Modo enim efformantur in pilulas, modo in Em-*

plastræ,

plastra. pulveres, potiones, electuria, olea, salia, essentias, tincturas. Cui rei utibilem operam locat Vulcanus, i. e. ignis & fornaces. Hæc est Chemia, famula Pharmaciæ, quæ adminiculo fornacum, vitrorum, & ignis, multis mirisq; modis tractat, resolvitq; medicamentum in excellentes formas, præparatq; vegetabilia, mineralia, & animalia. Cheirurgia ultima est instrumentorum Medicorum solumboles, quæ hodie (ut & *Φαρμακευτική*) à Medicina segregatur, & singularis ars fit. Ea nihil est aliud quam manualis operatio, seu applicatio manuum, & Organorum quorundam. Sunt enim morbi plurimi qui fugari nequeunt, nisi ferro, igne, novaculis, curcubitulis, scalpellis, ferris, spatulis turundis, & id genus instrumentis aliis. Præter hæc tria membra, subjectum, finem & instrumenta, etiam *Species* dantur in medicina, species scilicet affectuum morborum & Symptomatum, quæ obsident speciales corporis partes, possuntq; dividi pro membrorum diversitate, in externos & internos. Utriq; iterum vel capitis, vel thoracis, vel abdominis, vel Artuum.

VII. PHARMACEUTICA.

Si concipiatur integrum Artis medicæ Systema, tum *Φαρμακευτική* est illius aliquotæ portio, pertinet ad instrumenta, quorû præparatio

parationem sibi vendicat. Ast verò si hæc medicamentorum præparatio, hæc pars præcidatur à tota arte, & seorsim constituatur; jam fit ars peculiaris & distincta (alternata tamen Medicinæ) non aliter quam fœtus, quamdiu matris adhæret utero, pars matris censetur: Ubi ab ea separatus fuerit, peculiaris fit homo, propriamq; suam à matre distinctam existentiam possidet.

Pharmaceutices *subjectum* sunt medicamenta omnis generis, è triplici rerum naturalium Regno, Mineralia, Plantæ, Animalia. In hæc Pharmacopæus agit: ea præparat, immutat, corrigit, varièq; disponit, ut aptam suscipiant formam. Finis est conveniens, eaq; multiplex forma, quã medicaminibus conciliat ut apta fiant. Morbis & partibus differt Pharmacia à Chemia, tanquã totum à parte. Chemia solum nobiliores & exaltatas formas concinnat Mineralibus vegetabilibus &c. at Pharmacia omnis generis formas miscendo & componendo producit crassas, liquidas, siccas, humidas, medias, pulveres, electuaria emplastra, unguenta, Julapia potiones &c. *Instrumenta* pharmaceutica sunt ignis, fœrnaces, spatulæ, mortaria cum pistillis, pyxides, & universus ille organorum apparatus, quem officinæ horum artificum ostendunt.

VIII. CHEIRURGIA.

Hæc tam est pars medicinæ in tota latitudine spectatæ, quam peculiaris ars; seorsim à medicina considerata, & quasi abscissa: Interim ei subalternata. *Subiectum* Chirurgiæ est corpus humanum, quatenus manuum operâ sanabile: Quicumq; morbi manuum administratum possunt, præter medicamenta, illi ad Chirurgos pertinent; ut hinc etiam hæc ars appellationem suam nacta sit.

Finis idem qui totius medicinæ scilicet sanitas. *Instrumenta* chirurgica præcipua sunt manus, ὄργανον ὀργάνων: deinde medicamentorū quædam species, emplastra, unguenta, olea; cerota: porro spatulæ, forfices, turundæ, lanceolæ phlebotomicæ, trepana, & id genus plurima alia, quibus dextrè, tutò, & jucundè uti novit elegans & expertus Cheirurgus.

IX. CHEMICA.

Subiectum hujus artis est corpus perfectò mixtum, tam inanime, quam animatum, quod *Physici* triplex esse norunt, Minerale, (sub quo lapides, succi cõcreti, Metalla) Vegetabile, & Animal. Hujusmodi ergo corpus est res considerata, Modus considerandi est, quatenus illi conciliari debet forma & essentia nobilior, & aptior ad usus medicos.

Finem Chemiæ qui statuunt opus aut prægma,

gna, illi nesciunt distinguere inter genus, & speciem. Ars est genus Chemicæ: Opus est generalis artis finis. Chemia est species: Ergo pro fine postulat speciale quid. Pragma & opus non magis est finis Chemicæ quam futuræ. Qualis sit æquatus hujus artis finis, jam ante innui, dum assignavi modum considerandi, qui semper solet desumi à Fine. Est scilicet forma aut essentia exaltata, purificata, resoluta, pro nobiliori & salubriori usu Medico, qualia sunt aquæ destillatæ, olea, salia, extracta, tincturæ, spiritus &c.

Instrumenta vel media Chémica non sunt operationes, ut nonnulli fabulantur. Hæ saltem sunt conditiones quædam, pertinentes tam ad subjectum & finem, quam ad instrumenta: Operationes potius sunt de officio artificis ab instrumentis tota natura differentes. Neq; medicatio instrumentum est medicinæ, neq; fabrefactio fabrilis: neq; fusio Metallurgicæ, neq; destillatio aut calcinatio Chemicæ: sed medicinæ instrumenta sunt, medicamenta: fabrilis securis, ferra: Metallurgicæ, Ignis, Crucibulum &c. Haut secus Chemicæ instrumenta alia multa sunt, quam operationes. Ea nos constituimus sequentia: sunt fornaces omnis generis, vasa vitrea, terrea; ignis, per varios gradus accensus & or-

dinatus:

dinatus: Aqua: Aer: Menstruaq; alia: ferrea
quædam Organa tractando igni, vasisq; ac-
commoda; lutum, lapides. &c.

X. PLASTICA.

Ea dicitur quæ ex limo ductili, aut cera ef-
format elegantes effigies. *Subjectum* est cor-
pus lentum, quod digitis aut stilo eburneo
tractari, duciq; commode potest, quatenus
figurabile. Hujusmodi corpora duo ferè
sunt artificibus usitata, Argilla & cera: Ar-
gilla diu multumq; subigitur, ut sequacem
quendam lentorem acquirat, fiatq; commo-
dissima recipiendis figuris. Cera aptior est
ad hanc artem, & opera reddit ornatiora. Ea
quoq; præparatione opus habet. Sumitur
ferè cera virginea, sole excocta & ad niri-
dissimam albedinem perducta; Ea primùm
funditur lento igni, additurq; illi sextans
Therebinthinæ vulgaris, factâ accurata u-
triusq; mixtura. Tum porro colores omnis
generis triti exquisitissime & in pollinem
conversi, vel sicci insperguntur, vel una alte-
rave gutta olei amygd. excepti, probèq; per-
mixti massæ cereæ, pulcherrimo illam colo-
re imbuunt, eaq; jam parata effunditur in
pelvim frigidâ purâ repletam. Ubi etiam il-
ud notabis, colores hoc modo conciliatos
eræ raro ultra annum aut biennium retine-
re nativam pulchritudinem, sed ferè tem-
E pore

pore obsolescere. Est tamen artificium parandi ceram coloratam, quæ nullo unquam ævo inveterascit, sed floridissimos servat colores; Colores usitatiores hi sunt; Cerussa alba, sicca. Æs viride, Chemice præparatum: Lacca; Zinnabrium, minium. Color carneus ex momento Laccæ, vel Cinabrii, vel minii, cum pauxillo cerussæ. *Brandgelb / Schitgelb.* Cæruleum indicium. Cæruleum quod mulierculæ usurpant ad amyllum tingendum. Ruber saturus color paratur, vel ex hæmatide, aut *Rothstein* vel ex *Rustgelb*. Niger ex fuligine oleosæ Lampadis, lamina ferrea excepta. Vel ex nucleis integris Perficis, in vasculo curiose occluso, ne aër intret, combustis, non in cineres, sed in carbones. Ita adornatum est subjectum Plasticæ artis. *Finis* est omnis figura, aut effigies vivarum mortuarumq; rerum; introducenda in ceram aut argillam. Ea perfecte est cognoscenda, imprimis quoad Elevationes & depressiones partiû. Nam totum ferè artificium plasticum, consistit in exprimendo hoc nativo tumore, & subsidentia, ubi vel assurgunt, vel deprimuntur & subsidunt quælibet membra, quod ipsum longa & sedula observatione facile discitur. Postremo adhibenda sunt *Instrumenta*, quibus figura quælibet Cerae ut Argillæ inducitur. Sunt insignes quidem artifices, qui sola digi-
torum

torum operâ argillam elaborant, & ex ea mirabiles formant effigies. Plæriq; verò ad ceram stylis utuntur osseis, ligneis, ferreis, quarum cuspides peculiari ratione, vel acûinatæ sunt, vel incurvatæ, vel explanatæ. Iis adjutus quâdo Plastes jam absolvit in cera effigiem, solet hanc ipsam incrustare, & tenuissimo penicillo illinere, oleo spicæ. Id enim nimium splendore & nitorem ceræ commodissimè castigat.

XI. ARGENTI & AURIFABRILIS.

Ars fabrilis latissimè patet, cujus multæ sunt particulæ. Nam ferraria, æraria, stannatia, plumbaria, argentaria, auraria, omnes sunt ter geminæ sorores, unius parentis. Unaquæq; harum abscindit sibi subjectum speciale, ab universali subjecto, artis universalis fabrilis; quod est corpus Metallicum ductile. Enimverò ut una est generalis ars medica, pro subjecto agnoscens animal sanabile. Partialis vero medicina sibi sumit speciem hujus Catholici subjecti, *ανθρωπαναρχία* corpus humanû: veterinaria, mulos & Equos: *κυναναρχία* canes. Ita Aurifabrilis, aurum, argentifabrilis, argentum; ferraria, ferrum eligit ducendû, tractandum, & in varias figuras efformandum. Nos ex omnibus Aurariam considerandam sumemus, pro exemplo. Aurificinæ

nomen duo significat. 1. Artem Chemicam, quæ aliàs *χρυσοποιία* dicitur, & aurum de novo facit ex Metallis ignobilibus, cujus instrumenta vel spuria sunt, quibus impostores utuntur, ut imponant ignaris, vel legitima, lapis sc. benedictus & vera medicina, ut vocāt, Universalis. 2. Artem aurifabrillem, quæ ex naturali auro, vel ex argento efformat varias res. Si in genere ex fundamentis loqui velimus; Ejus *Subjectum* est aurum, quatenus duci aut fundi debet in varias formas. Omnis verò artifex, quia subjectum cognoscere debet, quantum sc. fini artis suæ ex usu est; itaq; & aurifici aurum probè est cognoscendum, intus & in cute; non quomodo genereretur in terra ex sulphure, sale & mercurio? Sed quomodo legitimum ab illegitimo internosci? quomodo ab adjunctis aliis metallis separari? quomodo purgari, & liquari, tractabile fieri & facile fundi, malleoq; & cælo duci & polliri debeat? In quam rem illi seruiunt, aquæ fortes, lapides Lidi; Antimonium, plumbum, & capellæ cineritiæ, aliaq; id genus. Viso subjecto, succedit *finis*: Figura scilicet auro concilianda, e.g. poculi, annuli, catenæ, torquis, armillarum, hominis &c. In his probè exercitatum oportet esse Aurifabrum, non tantum ut pictoria & sculptoria arte adutus, effigies rerum ad vivum exprimere sciat, sed & novas formas

formas Indies excogitare, atq; cū grati â effingere. Finem hunc porro suam producit in subjecto aurifaber, per *Instrumenta*, quorum satis magnam & instructam suppellectilem in officina sua asservat. Hic primo ambulat loco fornax & carbones; de hinc iacus, mallei, lima, forcipes, crucibula, *Inguß* oder *Sießpußel*/*Ziehebancß zum Drath*/*Spatt*/*spatum*, quod fit ex talco albo combusto, estq; aptissimum Organon recipiendis subtiliter figuris, & iterum exprimendis & reddendis, *zum abgießen*. Ejus loco nonnulli arenæ quodam genere subtilissimæ uruntur.

XII. ARCHITECTONICA.

Sic Vitruvius & Latini elegantiores vocant artem exstruendorum ædificiorum. Ea pro *subjecta* habet ligna, lapides, Cæmenta, quatenus ordinari & aptari debent in figuram ædificii. Hoc subjectum pernosendum est Architectoni, ut sciat, quæ ligna aptiora, durabiliora, fragilia? quomodo scindi findiq; oporteat? qui lapides, quomodo conjungi poniq; debeant. *Finis* est ipsa structura ædificii, quæ vel per ichnographiam, id est, picturam, vel Orthographiam, id est, erectam frontis imaginem adumbrari solet. Structura ipsa utpote totum, resolvitur in suas partes, metho- do Analytica. Partes hæ sunt, atrium, tablinum, impluvium, Cavædium, hypætrum, Porticus.

ticus, peristylum, theatrum, stabulum, Con-
 clavia, quorum omnium medulla quasi est
 opus intestinum. Minutiores adhuc partes
 sunt columnæ, quarum fulcimenta sunt sty-
 lobata, basis, spira, Scapus; De quibus ele-
 ganter & erudite Vitruvius. Super sunt *Instru-
 menta* Architectonica, Canteri, Circinus,
 norma, ascia, dolabra, Runcina, serra, cuneus,
 forceps, malleus, terebra, Clavus, Colla, &c.
*METHODUS TRACTANDARUM DI-
 SCIPLINARUM PRACTICARUM.*

Disciplinæ practicæ, quanquam non sint
 artes, ut constat ex superiorib. sed prudentiæ,
 distinctæ ab artibus, & sine, & toto genere;
 tamen nō aliā quā artes methodo tradi amant.
 Idem ordo Analyticus, & his & illis constitu-
 endis servit; possidentq; etiam hæ, non mi-
 nus quā artes, Tria illa sæpius jam memorata
 & decantata membra, Subjectum, finem & in-
 strumenta; Etiam habitus practici finem ali-
 quem subjecto introducunt, per convenientia
 media, quanquā finis hic non sit opus aliquod,
 ab operatione vel actione diversum, ut in arti-
 bus: sed ab actione *πραξις* strictè dicta, neu-
 tiquam separabilis. Cæterum omnes discipli-
 næ occupantur in formando homine, ut ille
 particeps fiat felicitatis & summi boni, &
 imbuatur honestate actionum.

ETHICA.

Non est Ethica ea proprie disciplina, quæ hominem ad virtutem erudit in se consideratum, quais sibi soli vivit, quemadmodum plæriq; docent; sed est disciplina universalis, tradens præcepta catholica, & fundamenta vitæ honestè degendæ, quæ ad omnem vitæ conditionem, tam publicam, quam privatam se extendunt. Ubi officio locus est, ibi etiam virtutis honestatisq;, id est, Ethicæ est usus: Sed nulla est vitæ pars (Cicer: verba l. i. off.) neq; publicis, neq; privatis, neq; forensibus, neq; domesticis in rebus, neq; si tecum agas quid, neq; si cum alio contrahas, quæ vacare officio possit. Ethica igitur, seu disciplina virtutum generalis est. Primo loco est *Subiectum* quod non aliud esse potest (quidquid etiam dicant alii,) quam homo, quatenus fœlicitatem, quæ summum est in hac vita bonum, debet consequi. Modus hic considerandi, ut solet fieri, à fine desumptus, separat Ethicam ab omnibus disciplinis aliis. Est verò *finis* Ethicæ fœlicitas, aut summum hujus vitæ bonum: quod in quâ re consistat, disputent, quousq; lubuerit, Philosophi. Nos illud ponimus in actione secundum virtutem. Per actionem non intelligo nudum motum; sed perfectionem seu habitum, qui in motu seu in actione spectatur, vel potius utrumq;, actionem unam cum

perfectiōne. Hæc actio virtuosa introducenda est in hominem, ut finis in subjectum. Atq; ad hæc tendunt, velut ultimum scopum, omnia quæ in Ethica proponuntur. Introducitur autem per *Instrumenta Ethica*: quæ nihil sunt aliud quam virtutes, affectuum ac perturbationum animi castigatrices. Hinc de affectibus, de habitibus animi, & postmodum de omnibus virtutum speciebus, tam sollicitè & accuratè agitur in Ethica: Atq; id ipsam non alio fine, quam ut iis ceu mediis quibusdam corrigantur vitia, & acquiratur actionum honestas atq; integritas, quæ basis & fundamentum est felicitatis.

II. POLITICA.

Est quasi specialis Ethica, applicata homini in Republica vel *πολιτεία* viventi. Ejus *subjectum* constituimus Rempublicam, quatenus felicitatis debet compos fieri. Respublica verò cum sit compositum quid, ex parte Materiali & Formali: Materiale sunt homines in Republ. viventes, Imperantes, & oboedientes. Formale est Ordo, aut Regimen, aut dispositio, Proinde hic primò omnium Respublica tanquam totum, resolvendum in partes seu species tres, nimirum Monarchiam, Aristocratiam, Democratiam. Tribus his speciebus Reipubl. communis est suprema Majestas vel

vel potestas, ad quam pertinent Regalia, tam reservata quam communicata. Ulterius summa illa potestas relationem habet & essentialem respectum ad obediētes. Quocirca de hinc agendum de subditis, qui sunt cives, incolæ, peregrini. Omnibus his conveniunt Familiæ: Familiæ, porro resolvendæ in species aut classes alias, ut Nobiles, literatos, milites, opifices, &c. Hoc igitur est subjectum, cui introducendus est Finis. Finis Politicus est felicitas civilis, utpote ad quam, ut nativum scopum, dirigitur & refertur, quidquid in universa Politica traditur, qua felicitate impetrata, homines in Republ. suam perfectionem possident. Ultimo *Instrumenta* Politica sunt duum generum 1. Personæ suo consilio & auxilio salutem publicam procurantes, quales Senatores, Contules, (qui uno nomine Magistratus dicuntur) consiliiarii, censores &c. 2. Leges salutaris, quibus idem præstat Politica, quod per sua medicamenta Medicus: aut per ferram ac securim Faber. Legum curam gerit Magistratus; & Legum, seu Jurisperitus. Tribus his membris explicatis progrediendum in specie ad corruptiones & mutationes Reip. partim cognoscendas, partim præcavendas, partim tollendas. Ab hisce vitiis Respublicæ ita affliguntur, quemadmodum à morbis corpora animalium. Habent Respu-

E s

blica

blicæ suam sanitatem, suos morbos, suam etiam mortem, & destinata in æteritum tempora, (quemadmodum homines) quæ primò quidem cognoscere oportet, quæ falso dicantur eorum causæ, quæ autem vera sint? Tum deinde iisdem Medicinam facere, eaq; corrigere, quantum ejus fieri potest. Istuc pertinet jus & ratio bella gerendi.

III. OECONOMICA.

Etiam hæc est Ethica quædam specialis, applicata homini, quâ est familiæ membrum. *Subjectum* ejus est Familia, constans marito & uxore; liberis & famulis, quatenus honeste debet administrari. *Finis* est honestas & felicitas domestica, quæ præcipue quidem in actione secundum virtutem consistit; tamen non prorsus respuit rei etiam familiaris incrementum & felicem statum. *Instrumenta* Oeconomica sunt variæ præceptiones, leges & regulæ administrandæ rem familiarem, & regendi domesticos, quarû observationes ex usu & experientia melius, quàm præceptis addiscuntur.

IV. THEOLOGIA.

Non potest ascribi Theoreticis disciplinis, velut multi eam faciunt scientiam, sed vera Practica est, cujus Finis operatio. 2. Tim. 3. Omnis scriptura divinitus inspirata, utilis est, ut homo DEI sit perfectus, & ad omne opus bonum

bonum instructus, Et alibi quoq; idem Paulus scribit, scripturas esse utiles ad corrigendum & arguendum. *Subiectum* est homo, quatenus salvandus, vel beabilis, seu quâ ad vitam æternam pervenire debet. Finis est beatitudo vel vita æterna. *Instrumenta* sunt à parte DEI, Meritum Christi: à parte nostra, Fides. A subiecto fit initium: Homo, subiectum, quia ignotum, quâ fini Theologico substernitur, itaq; est cognoscendus in causis: A DEO est creatus: ab hoc dependet, secundum considerationem Theologicâ. Itaq; primò noscendus est DEUS qualis sit? (causa illa hominis & omnium rerum) unus in essentia trinus in personis. Mox & de Creatione agendum, per quam productus fuit Mundus universus, Angeli. Productus autem fuit in statu innocentiae, ad imaginem DEI, tum ipse homo, tum Angeli. Hic explicanda imago DEI in homine, quæ fuerit? Postmodum & Angeli, & homo lapsus in peccatum; novusq; emerit status post lapsum; cujus primum vexillum peccatum, cujus noscenda essentia, differentiae, effectus ut mors. Sic subiectum. *Finem* dixi vitam æternam, quam antecedit extremum iudicium, Resurrectio mortuorum. *Instrumenta* ad hunc finem ducentia duo sunt. Unum à parte DEI, alterum à parte nostri. A parte DEI est gratuita misericordia, & decretum prædesti-

destinationis, per incarnationem & merita officiaq; Christi mediatoris. A parte nostri est fides, per quam justificamur, cujus essentia consistit in indubia apprehensione & fiducia meritorum Christi: Fides hæc ex auditu venit verbi divini, & lectione: quod verbum nos certiores facit de DEI voluntate, & benemeritis. Verbum DEI continetur in sacra Scriptura, de cujus autoritate hinc certò determinandum contra Pontificios. In hac sacra scripturâ, continetur vetus ac novum Testamentum; seu Lex & Evangelium. Per legem agnitio peccati; per Evangelium fiducia in Christum: Fides autem ut eo reddatur securior, adminicula addita sunt, seu figilla, Sacraméta; Baptismus, & Cœna Domini. Hæc administrâtur per ministros verbi, qui absolutione annunciant; fitq; in Ecclesia, quæ est cœtus credentiũ. Postquam igitur fides regnat in animis fidelium, nõ est otiosa, sed consecrariis certis se dat conspicuam 1. Pace & tranquillitate conscientiæ. 2. Bonis operibus. De his omnibus Theologia.

V. JURISPRUDENTIA.

Hanc etiam ad disciplinas *πραξιων* pertinere, & esse ex numero prudentiarum, vel ipsum ejus nomen insinuat. *Subiectum* ejus est homo, quatenus justè debet vivere in Republica. Habes modum rei æqualem, qui à fine desum-

desumptus, constituit proprios hujus disciplinæ terminos. *Finis* est justitia, abs qua optima ratione suas institutiones auspicatur I. Justinianus. Hic finis introducendus est in subjectum (hominem) per instrumenta. *Instrumenta* vero sunt leges, juraq;, quæ idem hic sunt, quod in medicina medicamenta, aut in Ethica virtutes. Quorum omnium summa tribus his præceptis comprehenditur. Honestè vivere; alterum non lædere; suum cuiq; tribuere. Cæterum leges, seu jus triplex est. Naturale omnibus animantibus commune, quò pertinet matrimonium & liberorum educatio. Jus gentium, solis hominibus, omnibus tamen commune, quò pertinet reverentia erga DEUM, erga parentes, seniores: Et Jus civile, unicuiq; civitati, aut Regno proprium, ut Romanum, Gallicum. Istud est veluti genus summum: illud genus medium: hæc species infima. Hæc ipsa jura iterum vel scripta sunt, vel non scripta. Scripta sunt, Leges strictè dictæ, Plebiscita, Senatus Consulta, principum placita, Magistratuum edicta, Responsa prudentum. Non scripta sunt consuetudines & varii mores, qui leges imitantur. Omne porro instrumentum juridicum, id est, omnis Lex aut Jus, vel ad personas pertinet, vel ad res, vel ad actiones. Hæc tria enim circa hominem occurrunt, quem dixi Subjectum esse

esse Jurispr. & in illum per instrumenta introduceadum finem, seu justitiam. Primo de personis agit & sollicita est Jurisprudencia: harumq; divisionibus, in servos & liberos: liberorum porro in ingenuos & libertinos, quibus convenit manumissio. In eos qui alienæ sunt potestatis, & qui suæ. Hujusmodi personæ v. quia per nuptias in matrimonio junguntur, idcirco mox de nuptiis tractat, de parentibus & liberis tam legitimis, quam naturalibus & adoptivis, fratribus & sororibus, aliisque; vel sanguine vel affinitate junctis, atq; his omnibus leges juraq; præscribit: Tum item quo pacto & conditionibus, hi ipsi jure patriæ potestatis liberentur. Suæ potestatis sunt tutores, dati ferè per testamentum: Et quia tutela tollitur aliqua capitis diminutione, id est prioris status mutatione, idcirco de his omnibus accurate agit J. C. velut & de curatoribus, horumq; omnium conditionibus & differentiis. Personis succedunt res, quæ vel omnibus communes, ut aer, aqua, mare, littora; vel Diis & sacris ritibus consecratæ, & nullius propriæ; vel singulis hominib. peculiæ, ut bestia, agri, frumenta, ædificia, horti, suppellex, merces; Huc referuntur servitutes Rusticorum, & urbanorum prædiorum, tum insuper ususfructus & usus, id est, jus utendi alienis rebus, salva rerum substantia; nec non
usuca-

usucapio, donatio, quibus alienare licet? quibus non licet? per quas personas cuiq; acquiritur? Et quibus modis, veluti per hæreditatem, & testamenta? Dantur igitur leges conficiendorum testamentorum, exhæredandorum liberorum, itemq; de legitimis hæredibus instituendis: tum item qua ratione testamenta infirmentur, de legatis, fidei commissionibus, codicillis. Insuperq; de hæreditatibus ex intestato: legitima agnatorum successione: Ubi de gradibus cognationum. Ad rerum quoq; acquisitionem pertinent obligatio, tam quæ re contrahitur, quam quæ verbis, & quæ est quasi ex contractu. Insuper quæ ex delicto, quò pertinet Furtum; item vis raptorum bonorum: aliaq; ut injuria, imperitia medicorum, de quibus est Lex Aquilia. Postremo obligatio ex quasi delicto; Item stipulatio utilis & inutilis; Fidejussores; Emptio, Venditio, Locatio, Conductio, Societas, mandatum. Superest jus ultimi membri, seu actionum, quæ vel ad personas referuntur, vel ad res, quo nomine variæ sunt illarum differentia, ut pænales, præjudiciales, persecutoria rei, vel personæ: item actiones in simplum, puplum, &c. actiones bonæ fidei. Act: stricti juris: Actiones noxales, satisdationes, actiones perpetuæ & temporales. Exceptiones, Replicationes, interdicta, pœna temerè
 liti-

litigantium. De his omnibus actionibus Judex
 judicium fert, itaq; postremo loco de officio
 judicis, & judicio publico agit jurispruden-
 tia, atq; ita claudit suæ disciplinæ & institutio-
 num Systema. Atq; hæc est constitutio habi-
 tum *πληθικῶν καὶ περὶ πικῶν*, ad præcepta
 Methodi Analyticæ.

Methodus constituendarum
 SCIENTIARUM.

Quemadmodum superius ostendimus,
 artem omnem & prudentiam tribus absolvi,
 per Methodum Analyticam pervestigandis;
 sic jam porro de scientiis, per Methodum
 Syntheticam constituendis, profitemur eas in
 tribus consistere: In subjecto, principiis, &
 affectionibus. Per scientiam non intelligo
 quemvis habitum, cognitione aliqua insigni-
 tum, quo sensu etiam aurifabrum scientem
 dicimus; sed certam & infallibilem, de rebus
 æternis, necessariis, cognitionem: per causas
 necessarias, proximas, quæ aliter se habere
 nequit. Talem, inquam, cognitionem, quæ
 duplicem obrinet necessitatem, alteram in re-
 bus, alteram in animo scientis, qui novit rem
 ita se habere, nec aliter esse posse. Scientia hoc
 modo intellecta tribus, ut dixi, absolvitur,
 subjecto, principiis, & affectionibus. Sub-
 jectum illud est, de quo aliquid scitur, & de-
 monstra-

monstrantur, His accedunt quandoq; Species ipsius Subjecti; Species enim ad eandem pertinent, ad quam genus, scientiam. Nec plura, nec pauciora quam tria illa requiri ad scientiam, demonstravit Aristot. in posteriorib. Analyt. Quicquid enim scitur aut cognoscitur, id de aliquo cognoscitur. Non Entis enim aut nihili, non est ulla notitia: Atq; hoc ipsum est subjectum. Tum insuper est aliquid ignotum quod quæritur, & cuius scientia aut cognitio expetitur. Ubi enim nihil est quod scitur, nulla quoq; est scientia. Atq; hæc sunt affectiões ignotæ, sciendæ & demonstradæ de subjecto. Postremò quia ignotum per æquè ignotum non cognoscitur, requiruntur media & instrumenta nota, quorum adminiculo, illud quod ignotum est, peruestigatur. Eæ sunt causæ & principia scientiarum. De tribus his singulatim pauca adjungam.

I. SUBJECTUM.

Subjecti voce non aliud intelligimus, quam *subjectum scientificum*, contemplationis, Demonstrationis. Nam ut Artibus convenit operationis Subjectum, sic scientiis Demonstrationis, vel nudæ cognitionis. Hoc non minus quam illud duabus constat partibus. Materia seu Re, & forma seu modo. Illa potest communis esse pluribus disciplinis, hæc unius est propria: ita tamen ut æqualitas sit inter

F

utramq;

utramq; de quâ æqualitate supra monuimus. Cæterum de subjecto scientiarû, hæc annotari oportet initio, quod de illo in scientia nulla instituitur peculiaris tractatio, sequius quam in arte. Ars enim operari debet in Subjectum: Ergo hoc perfectè cognoscere, ut finem per instrumenta in illud introducat. At scientia, consistit in simplici contēplatione, & cognitione causarum & proprietatum. Sed subjecti tota essentia consistit in causis & proprietatibus. His igitur cognitis, cognoscitur Subjectum; Itaq; peculiaris explicatio subjecti non requiritur, sed noscitur subjectum, cognitis principiis & proprietatibus. Hinc est illud axioma Philosophorum: Subjectum & nullibi, & ubivis explicatur in scientia. Nullibi; quia præter principiorum vel causarum, & item præter affectionum seu accidentium tractationem, nulla alia subjecti explicatio, seorsim instituenda relinquitur. Nihil enim habet subjectum præter duo ista. Ubiq; verò; quia omnia, quæ traduntur in scientia, sunt aliquid illius Subjecti, nec quidquam proponitur, quod non quoquo modo pertineat ad subjectum, seu principia sint illius, seu affectiones, seu etiam species. Itaq; subjectum peculiariter non explicatur sed ut notum substernitur toti scientiæ.

Conditio-

Conditiones subjecti hæ sunt.

I. Omne subjectum scientiæ debet esse Ens reale, non fictitium; Ens per se unum; Ens necessarium: explico singula. Est Ens reale. Non-Entis enim ut nulla est demonstratio, sic nec scientia. In hanc legem peccant Metaphysici illi, qui sub Metaphysices subiecto contineri aiunt etiam Entia rationis, & non Entia. Sit quoq; Ens per se unum, seu Substantia, seu accidens, nihil refert. Unitas illa à parte subjecti formali petitur, ut jam dictum est; nam materialis potest esse multiplex. Sit quoq; Ens necessarium, & prorsus extra nostram positum voluntatem, in quod nequimus agere, sed quod solius contemplationis gratia consideratur.

II. Habeat affectiones vel proprietates quæ de illo sciri, & per demonstrationes cognosci debent.

III. Sit adæquatum toti scientiæ, & singularis in demonstratione affectibus, id est, nec sit latius, nec strictius totâ, scientiâ, sed adæquate & per se substernatur omnibus in scientia tradendis.

IV. Consideretur non prout alteri inhaeret, sed prout substat affectionibus, & harum est basis. Ita quantitas licet accidens sit & inhereat, in Mathesi tamen non consideratur quâ inhaeret, sed quatenus substat & substernitur

nitur accidentibus & proprietatibus ipsi convenientibus.

V. Præcognoscatur in scientia tum quod sit? tum quid sit? confuse tamen, & solum quoad nomen, non item perfecte aut per demonstrationem. Nullum enim subjectum in scientia demonstratur. Et perfecta ac distincta cognitio subjecti non dependet nisi ab ejus principiis, seu causis, & affectibus: At hæc sunt à subjecti præcognitione distingvenda: alia enim principiorum, alia affectionum cognitio. Itaq; non potest subjecti perfecta cognitio præmitti, aut haberi, sed solum definitio nominis.

PRINCIPIA.

Principia vocantur, vel causæ, ea quæ Media sunt atq; instrumenta, quorum ope Res aliqua vel cognoscitur, vel in sua essentia constituitur. Hæc secundum obtinent locum in scientiis. Et ab iis fere scientiæ Systema explicari incipit: Subjecto enim ut dixi, nulla peculiaris datur tractatio. Principia duorum sunt generum, alia cognoscendi, ut vocant, alia essendi (His compendii gratiâ includo etiam principia Generationis) Principia cognitionis trium sunt generum.

I. Axiomata quædam, aut communes notiones. Propositiones, definitiones, postulata, omnibus notissima, & apud omnes infallibilis

fallibilis certitudinis, ita ut nemo illis assensum deneget: Qualia ab Euclide, magno satis apparatu præmittuntur, libris singulis elementorum: ut, Omne totum est majus sua parte &c. 2. Hypotheses & Organa quædam materialia, quibus ceu instrumentis scientiæ utuntur, ad acquirendam subjecti cognitionem. Talia sunt in Astronomia, Sphæra, globus, Theoriæ Planetarum, astrolabia, Quadrantes, Sextantes: In Optica, specula: In Musica, chelys, testudo, fistulæ, tibiæ. 3. Una scientia, fit principium cognoscendi & demonstrandi aliâ: sic Geom. & Arith. sunt principia Astron. Music. Opticæ, &c. Hæc sunt principia, seu causæ cognitionis, per quas affectionem aliquam incognitâ de Subjecto demonstramus & cognoscimus. Principia essendi vel constitutiva, quamvis & ipsa serviant cognitioni, tamen propriè ita dicuntur, quia constituunt rei alicujus essentiam, neq; sunt axiomata aut propositiones, sed Entia integritatem & perfectionem rei absolventia: ita materia & forma sunt principia essendi, vel constitutiva, corporis naturalis. Dixi principia essendi, etiam esse principia cognoscendi secundum quid: absolute enim non sunt. Nam omne principium propriè dictum cognoscendi, necesse est, præcognitum sit, quod sit, & quid sit: At principia essendi absolute præcognita

gnita non sunt, quum in scientia demonstratur etiam, non quidem à priori (nihil enim iis prius) sed à posteriori; velut physici Materiam primam dari probant ab Orru & Intertu rerum, etiam à quantitate; Itaq; secundum quid Pr. Es. non sunt principia præcognita: at verò sunt præcognita tamen, secundum quid & alio modo. Nimirum quatenus accidentium & affectionum, distincta perfectaq; cognitio pender ex iis præcognitis, & jam antè constitutis. Ad notitiam proprietatum habendam oportet principia essendi esse cognita tum quod sint, tum quid sint. Atq; hoc sensu præcognita dici possunt, vel principia cognitionis, quatenus accidentia ex iis velut causis cognoscuntur perfecte: nec absq; iis præcognitis, & præsuppositis demonstrari aut sciri possent.

Utraq; principia suas habent condiciones & Regulas. Sunt nonnullæ regulæ principiorum in genere, quæ utrisq; conveniunt tam cogn: quam essendi. Aliæ speciales & singularem propriæ.

Conditiones generales Principiorum.

I. Omne principium debet esse verum. Principium quidem cognitionis, Veritate complexa: Principium essentiæ, veritate incomplexa; Debent, inquam, utraq; veram & realem Entitatem habere. Hinc vides ex falsis
hypo-

hypothesib. (ut quorundam Astronomorum)
falsa etiam deduci consuetaria.

II. Omne principium debet esse causa
affectionis illius, quæ demonstratur & scitur.
Scientia enim est cognitio per causas. Prin-
cipia vero sunt causæ. Et quidem debet esse
causa proxima immediata, adæqvata, neces-
saria, & prior naturâ illius effectus, qui per
illam scitur.

III. Omne principium debet esse notius
eo, quod per principium cognosci debet.
Ignotum enim per æquè ignotum non ex-
plicatur.

IV. Omne principium debet primo lo-
co in scientia explicari, si ignotum fuerit; post-
eum sc. & nominalem explicationem subje-
cti. Si fuerit notum, non postulat explicationem.

V. Omne principium quæritur & cogno-
scitur ob solam cognitionem, & contempla-
tionem: Non item ob *πίνακιν*, aut *περάξιν*.
Nam scientia consistit in mera contemplatione.

Principia cognoscendi.

I. Omne principium cognoscendi, non
necesse est semper esse Ens reale, quia etiam
per Entia rationis, modo rebus ipsis sint con-
formia, aliquid cognosci & demonstrari po-
test. Ita Astronomia per hypothesas, excentri-
cos, Epicyclos multa demonstrat, & cogno-
scit, quæ tamen sunt Entia rationis.

F 4.

2. Nul-

II. Nullum principium cognoscendi proprie dictum constituit ejus rei essentiam, cujus est principium.

III. Omne prin: cognoscendi debet præsupponi in scientia, & aliunde assumi, atq; præcognitum esse tum quid sit? tum quod sit? nec ulla ratione demonstrari aut probari, seu à priori, seu à posteriori, in illa scilicet scientia, cujus est principium. Quanquam demonstrari possit in scientia alia, aut in alia arte priori, ut Organa Mathematica in artibus Mechanicis. Hic peccant interpretes Euclidis, qui omnia Axiomata, postulata &c. curiosè admodum demonstrant, quæ tamen assumi nō probari debent.

IV. Omne principium cognoscendi in scientia, non consideratur nisi cum relatione ad ea, quæ ignota sunt; quorum notitia per eadem ipsa principia acquiritur.

V. Omne Principium cognoscendi est maximè universale & generalissimum, eòq; variæ sententiæ uti possunt: Itaq; solum ad demonstrationem ac scientiam perfectam nō sufficit: quia respectu naturæ rei externum, quid est, & foris petitur. Omnis verò scientia fit per principia propria, & proxima, non verò communia. Tamen per communia principia, multa demonstrantur in scientia, si ea jungantur cum principiis propriis, petitis ex ipsa

ipsa rei natura. Ita enim accommodata sunt instrumenta scientiæ, & ita iis, e. g. Geom. Arithm. Musica utuntur. Rectè igitur Aristoteles Brissonem accusavit, quod solis principii cognoscendi universalibus, quadraturam Circuli demonstraverit, non additis propriis aut peculiaribus principiiis, petitis ex natura ipsius circuli.

Principia Essendi.

I. Omne principium essendi est incomplexum, id est, res simplex: non propositio quædam aut ratio. Hæc enim nullius rei essentiam constituit.

II. Omne principium ess. est pars essentialis rei alicujus, seu constituit rei essentiam.

III. Principia ess. demonstrari possunt in scientia, non quidem à priori, sed à posteriori seu ab affectib. Ita Physicus demonstrat dari Materiam primam, nec eam esse nihil: atq; id à posteriori, sc. à corruptione & interitu rerum; à quantitate. A priori vero nullum principium essendi demonstratur. Ita enim non esset principium, siquidem haberet sese aliquid prius.

IV. Omne principium ess. consideratur in scientia, non absolutè sed cum relatione ad proprietates, seu affectus ab iis pendentés, qui ab ipsis habent, partim quod sint, partim quod distinctè cognoscantur.

V. Omne prin. ess. esse debet maximè propri-

F 5

propri-

proprium rei, cujus est principium, & ipsi quoq; scientiæ, nec ulli alii, vel rei vel scientiæ commune, aut alienum. Ita peccant qui demonstrant per sola communia, & per illam scientiam quærunt.

AFFECTIONES.

Affectiones sunt proprietates, accidentia, vel effecta, quæ Subjecto conveniunt, & de illo fieri aut cognosci seu demonstrari debent, per principia & causas. Harum duntaxat datur demonstratio. Nam Subjectum non est id quod scitur aut demonstratur, sed de quo aliqua affectio demonstratur: Et principia item non sunt id quod demonstratur, sed per quod velut per instrumenta affectiones demonstrantur de Subjecto. Itaq; nihil potest demonstrari, seu quod idem, nihil potest esse affectio, quod non adsit vel inhæreat Subjecto.

Conditiones affectionum tales sunt:

I. Omnis affectio debet esse accidens. Nam inhæret Subjecto. Inhæret vero solum accidens. Nam Substantia per se subsistit. Itaq; omnis affectio est accidens.

II. Omnis affectio consideratur cum relatione ad Subjectum, seu quâ Subjecto inhæret. Velut Subjectum (quamvis revera accidens sit, ut Quantitas in Mathesi) nullum consideratur quâ inhæret, sed solum quâ subjicitur

tur

tur aut substat affectionibus; ita nulla affectio potest considerari, quæ subjectum est, seu quæ substat, sed quæ inhaeret; Ita Quantitas in Physica est affectio & non subjectum, quia consideratur ut corpori naturali inhaeret propter materiam: At in Mathesi est subjectum non affectio; quia consideratur ut subicitur substatq; variis affectionibus.

III. Omnis affectio debet esse propria sui subjecti, non vero communis aliis quoq; rebus; itemq; illi convenire per se, essentialiter, id est consequi essentiam rei. Ita peccat is, qui sanitatem, ut hominis affectionem considerat; Cum ea etiam bovi & equo conveniat, quibus communis est, nec propria soli homini.

IV. Omnis affectio explicari & demonstrari debet mox post principia; præmittitur tamen rudis cognitio, quoad nomen Quid sint? Nam cur sint & quomodo? id solum, addiscitur, per demonstrationem & scientiam.

V. Omnis affectio in scientia quaeritur solius cognitionis gratia: Et ad puram contemplationem, velut ultimum scopum tendit. Scientia enim nec occupatur opere producendo, nec versatur in actione morali.

SPECIES.

Præter hæc tria in scientiis quibusdam, species dantur, duæ generi proximè subsunt, videntur coelum & terra sunt species corporis naturalis.

turalis. Hæc ubi dantur, tum his regantur Regulis.

I. Species pertinet ad eandem scientiam, ad quam genus : ita Substantia & Accidens, sunt Species Entis. Ergo pertinent ad Disciplinam, ad quam spectat Ens, id est, ad Metaphysicam,

II. Species non alio conceptu debet explicari quam genus : Ita homo est species corporis Physici, proinde subicitur Physico, verum non qua debet salvari coram DEO, aut sanari; sed qua est naturale corpus.

III. Species debent postremo loco tractari in scientia.

IV. Specierum causæ & affectiones, æque benè atq; ipsius generici subjecti, explicari & cognosci debent.

V. Quæ sunt Species in una disciplina, ea possunt esse adæquatum subjectum generale in alia Ita animal est species corporis Physici. Et est adæquatum subjectum medicinæ.

I. PHYSICA.

Videbimus nunc porro, & constituemus ordine Disciplinas Theoreticas, quas inter familiam ducit Physica. *Subiectum* Physices est corpus naturale, qua naturale : qui modus considerandi uno obtutu aperit formã totius Physices, & quo consilio omnia in illa tractentur, sc. ut cognoscatur natura rerum. Quid-
quid

quid igitur rebus non est naturale, illud non est Republica Physica, nec est quidquam subiecti Physici. Omnia v. debent esse aliquid subiecti Physici. De subiecto peculiariter nihil docuit Aristoteles, nec docent Physici. Id enim, ut jam est demonstratum, non erat necesse. Subiectum mox sequuntur Principia Physica, tam cognoscendi, quam essendi. Principia cognoscendi sunt Axiomata quædam omnium assensu comprobata, qualia hæc: Ex nihilo nihil fit. Quid quid fit, fit propter finem; Nihil facit seipsum. DEUS & Natura nihil agunt frustra: Horum magnum numerum collegit, & eleganti ordine disposuit. Seb. Foxius lib. de. conf. Phil. Peri. & Plat. Principia essendi duo sunt, Materia & Forma, quæ etiã dicuntur causæ internæ, & Natura: Et quia res antequam esse possit, generatur, cognoscenda quæq; sunt principia Generationum. Privatio, causæq; externæ, per se; efficiens & Finis: per Accidens, Fortuna & casus. Hactenus principia. Affectiones, principiis subjungendæ, & per principia demonstrandæ ac cognoscendæ de subiecto, seu corpore naturali, quam plurimæ sunt; Eaq; vel internæ, vel externæ; Internæ ut motus, quies, quantitas, finitudo, (infinitudo) quarum causa est natura, eaq; duplex materia, & forma. Externæ aliàs dicuntur *περὶ τὸν τόπον*, ut locus

locus & huic oppositum vacuum, tempus, quo pertinet aeternitatis contemplatio. Hæ, inquam, omnes affectiones demonstrantur de corp. N. per materiam & formam E. g. Omne Materiaturum est Quantitate præditum, (quantitas enim est proprietas materiæ) omne corpus N. est Materiaturum. E. Omne corpus N. quantitate præditum. Item. Omne Quantum est in loco certo, & finitum, & in tempore &c. Omne corpus naturale est quantum. E. Hæ affectiones primùm demonstrantur. Quod sint? deinde accuratè explicantur quid sint? Porro quia motus omnis est à motore, hinc Aristoteles de primo etiam motore aeterno agit, lib. post Phys. Præter hæc tria, Physica quoq; proprias possidet species, de quibus est pars illius propria, vel specialis. Specierum corporis naturalis hæc est constitutio & ordo. Omne corpus naturale, vel est simplex, vel compositum. Simplex iterum est vel primum, vel à primo ortum. Corpora simplicia prima sunt cælum, & quatuor vulgari-ter nota & dicta elementa, Ignis A. A. T. Corpora simplicia prima orta immediato ex elementis sunt Chemica illa vocata tria principia, Sal, Saphur, Mercurius. Ex his immediato & proxime nascuntur omnia, velut ipsa ex elementis. Elementa ex nullo, sed ex sola materia & forma constantia. Nascuntur, inquam, per
mixtio

mixtionem & generationem. Itaq; materia mixtionis, generationis & corruptionis, imprimis cognoscitur hoc loco; omnisq; mutationis tam substantialis, (qualis est dicta generatio & corruptio) quam accidentalis, & quidem vel in quantitate, ut auctio, diminutio; vel in qualitate ut Alteratio: vel in ubi, ut motus localis. Corpora mixta seu composita sunt, quæ remotè constant ex materia & forma. Propinquius ex elementis, proximè ex sale, sulphure & Mercurio: suntq; vel perfecta, vel imperfecta. Imperfecta dicuntur Meteora. Ignea, ut fulgur, cometæ, chasmata; Aerea ut venti; Aquea ut pluvia, nix, grâdo, nebula, ros, pruina; Terrea, ut terræ motus. Huc referri solent (sed admodum improprie, cû pertineant ad Elementum aquæ,) fontes, flumina, Mare, & hujus motus multiplex, & admirandus. Corpora perfecta iterum sunt, vel Animata, vel inanimata. Inanimata, ut Metalla, Mineralia, Lapides: Animata sunt vel vegetabilia, ut herbæ, frutices, arbores, quò pertinent Zoophyta: vel animalia, eaq; aut bruta aut homo. Bruta vel sunt ignea, ut pyraustæ: vel aerea, ut volucres; vel aquea, ut pisces: vel terrea ut reptilia, gressilia. Omne vero animatum, constat anima & corpore. De corpore est Anatomia, & historia partium, ac generationis animalium, quam

quam ex Physica commodatam sumit, & ad subjectum proprium adoptat Medicus. Animarum tres sunt Species, vegetativa, quæ sola plantis inest; sentiens, quam cum vegetativâ possident bruta. Et Rationalis, quæ cum prioribus duabus in homine inest. Animæ vegetatricis facultates sunt Nutrix, Auctrix, Generatrix. Sentientis, motus localis, & sensus tam externi quinque V. A. O. G. T. quam interni tres, S. Com. Phant. Mem. Rationalis propria est Ratiocinatio. Hæc itaq; sunt principia constitutiva, & partes integrantes corporum animatorum. Superfunt affectiones quædam illis convenientes, etiam Physico nescendæ, quales sunt, vita & mors, aharum brevitatis aut prolixitas, Somnus, vigilia, insomnia, sanitas, Morbus, Ætates, ut juvenus, & senectus. Hic terminus est scientiæ Physicæ. Hinc nunc porro, ubi definit Physicus, incipit Medicus. Nam sanitas est principium seu finis Medicinæ; primum, inquam, intentione, ultimum consecutione: Abscujus cognitione accuratiore (post Subjectum, seu animal cognitum) Medicinæ systema inchoatur, ut supra monuimus.

II. METAPHYSICA.

Metaphysica, quanquam sapientia, & prima Philosophia & Architectonica dicatur ab Aristotele,

Aristotele, tamen & ab ipso, & plerisque omnibus Physicis censetur in numero scientiarum, cum maxime & excellenter sit scientia: Itaque tractanda ad modum cæterarum scientiarum. Subjectum ejus est Ens reale, per se, DEO & omnibus creaturis commune, quatenus est Ens: per quem considerandi modum, specialis cognitio rerum ex Met: excluditur, nisi quatenus considerantur sub conceptu, & ratione Entis communissimâ. Hoc Subjectum, vel Ens præcognoscendum est, quoad definitionem, & conceptum nominis; (nam jam antè dixi subjecti essentiam nullam deberi peculiarem tractatum aut locum, in scien:) Itaque primo omnium in Metaphysica cognoscitur, quid significet Ens? A subjecto itur ad principia vel causas, quarum generalem contemplationem sibi Met: vendicat: Nulla enim est disciplina quæ de iis absolutè agat. Hæc principia vel sunt complexa, seu cognoscendi, aut axiomata quædam generalissima Metaphysica, quæ passim inferuntur operibus Aristotelis: partim incomplexa, seu causæ propriè dictæ quatuor, Efficiens, Finis, Materia, Forma, de quibus, non ut in Physica cum respectu ad generationem, atque constitutionem corporis naturalis, hinc agitur; sed absolutè & simpliciter & universalissimè, quatenus causæ hæ sunt Entia, & communiter omnibus

G

Entia

Entibus conveniunt. Causas sequuntur Affectiones Entis, quæ vel simplices sunt, vel conjunctæ: Simples alias transcendentia dicuntur, quia omnium rerum naturas sua communitate transcendunt; & in omnibus rebus inveniuntur. Suntq; affectiones quæ absolute omni Enti competunt, quales hæc, Res, aliquid, unum, verum, bonum; de quibus accurate agit *Metaph.* Conjunctæ sunt quæ non convertuntur cum omni Ente, nisi utraq; jungantur, quales sunt, Actus & potentia, necessitas & contingentia: Nam omne Ens vel est actu, vel potentia: Item, vel est necessarium, vel contingens. Quod superius in *Physica* monuimus de speciebus corporis naturalis, idem locum habet in *Metaph.* quæ & ipsa possidet Species quasdam Entis. Omne igitur Ens vel est infinitum vel finitum: (intellige quoad essentiam & perfectionem, non quoad quantitatem *Physicam*) Infinitum est DEUS Opt: Max: supra omnia, & post omnia, & in omnib. Ens finitum vel est Substantia, eaq; aut incorporea, ut Angeli, demones; aut corporea, de qua *Physica*: Vel accidens. Accidentis novem sunt genera, quæ alias unâ cum Substantia constituunt decem prædicamenta. Unde vides nec DEUM esse in prædicamento ullo; quia hæc solum continent Entia finita) nec decem summorum
 gene-

generum, vel specierum Entis, tractatum ulli
 deberi disciplinæ, nisi Metaph: quæ ea confi-
 derat sub ratione Entis. Logica vero etiã de
 his agit, quatenus per genera & species, seu gra-
 dus superiores & inferiores disponuntur. Vi-
 des etiã substantiarum immaterialium, ut
 Angelorum, (qui communiter Spiritus vo-
 cantur) generalem θεωρίαν & cognitionem
 ad Metaphysicam pertinere: utpote cum sint
 Entis species: proinde insigniter ineptiant,
 qui peculiarem quandam scientiam inde ef-
 formant, quam *πυθματολογία* nominant.
 Hucusq; Metaphysica.

SCIENTIÆ MATHEMATICÆ.

Harum non una solum progenies, sed inte-
 gra est familia, partesq; variæ, quarum ordinẽ
 & numerum, & constitutionem, nervosẽ in-
 vestigabimus. In genere dicuntur scientiæ Ma-
 thematicæ, quæ versantur in Quantitatis na-
 tura & affectionibus cognoscendis & demon-
 strandis. Quantitas tametsi accidens sit & in-
 hæreat corpori Physico, ob meritum materiæ;
 In Mathesi tamen non ut inhærens, sed ut
 subjectum consideratur, cui conveniunt affe-
 ctiones & accidentia. Potest vero quantitas
 vel unversim & communiter considerari, vel
 speciatim. Unversim consideratæ illi con-
 veniunt quam plurimæ affectiones, itemq;

G 2

princi-

principia, quæ nulli in specie quantitati, nec
 continuæ, nec discretæ adæquate, aut soli con-
 veniunt, sed utriq; simul, & non minus uni
 quam alteri. Principia hujusmodi complexa
 sunt. Totum est majus sua parte: æqualibus
 si æqualia addideris, quæ proveniunt sunt
 æqualia, &c. quæ tam magnitudini conveni-
 unt, quàm numero. Sic affectiones generales
 sunt æqualitas, inæqualitas, proportio, pro-
 portionalitas &c. quæ si de numero demon-
 strares, sophistam agis: siquidem & magnitu-
 dini competunt; affectio vero non debet de-
 monstrari, nisi de proprio & adæquato Sub-
 jecto. Hæc me movent & adducunt, ut cre-
 dam generalem aliquam Mathematicam sci-
 entiam dari, (quanquam à nemino adhuc de
 ea quidquam, vel scriptum vel constitutum
 meminerim) quæ sua possideat principia, suas
 affectiones generales, de Quantitate absolute
 demonstrabiles: prorsusq; ad exemplū Ethi-
 ces, quam diximus esse disciplinam commu-
 nem, quæ hominem instruit ad virtutem ab-
 solutè, non habita ratione, vel civilis, vel do-
 mesticæ vitæ. Sic Mathesis Catholica, quanti-
 tatem considerat absolute, hujus principia &
 affectiones communes, nulla habita vel ma-
 gnitudinis, vel numeri ratione. Nunc ulterius
 quod attinet ad investigandum numerum spe-
 cialium scientiarum Mathematicarum, in con-
 fesso

c fesso est, Quantitatem (quæ est subjectum
 - universæ Matheseos, & singularum hujus par-
 - titium) duplicem esse, discretam & continuam;
 a seu numerum, ac Magnitudinem, quibus addi
 s commodè tertium potest, Pondus. Omnia
 - enim à DEO condita sunt, ut S. S. loquitur,
 - in numero, mensura seu magnitudine, & pon-
 - dere. Hæc vel simpliciter & purè considerari
 - possunt, vel secundum quid, & cum Acciden-
 - te aliquo. De Numero simpliciter est Arithme-
 - tica. De Magnitudine simpliciter Geome-
 - tria. Cujus particula est Trigonometria, seu
 - Doctrina Triangulorum. De Pondere simpli-
 - citer est Statica; Numerus consideratus non
 - simpliciter, sed cum Accidente, uti sono &
 - harmonia, constituit Musicam. Magnitudo
 - itidem concepta non simpliciter, sed cum ac-
 - cidente aliquo, pro varietate hujusmodi acci-
 - dentis, varias genuit disciplinas. Vel n, con-
 - sideratur in motu cœlesti, deq; illa est Astro-
 - nomia; cujus Epimetrum & consecarium,
 - est Astrologia judiciaria. Eadem magnitudo
 - considerata cum effigie & distinctione globi
 - terrestris, in regiões & maria, constituit Geo-
 - graphiam. Conjuncta & considerata cum co-
 - lore, cum luce, respectu ad visum, Opticam;
 - Cum certa positionis aut situs (ut altit: pro-
 - fund;) differentia, Geodesiam; cujus appen-
 - dix est urbium fortificatio. Præter has nulla

datur scientia Mathematica. Nam quam alii adnunt Mechanicam, ὀργάνοποιητικὴν, fabricatricem variorum instrumentorum Mathematicorum, ea ad artes ποιητικὰς, operis allicujus productrices, est referenda. Sunt enim inter artes nonnullæ, quæ inserviunt Mathematico, & hujus speculationibus; non quidem absolute, sed majoris commoditatis gratia. Singulas has particulas Matheseos ordine constituemus.

I. ARITHMETICA.

Subiectum hujus scientiæ constituo numerum, qua est numerabilis, id est, qua addi, subtrahi, multiplicari &c. debet: Id enim est numerabile. Numerus vero quoad nomen est præcognoscendus: id est: quæ ejus appellationes, characteres, pronunciationes, valores. Secundo sunt *principia*, quæ ferè in hisce disciplinis sunt complexa, seu cognoscendi: ut pars est toto minor. Totum est majus parte. Inæqualibus si æqualia addideris, quæ proveniunt sunt inæqualia &c. Verum quia hæc vel jam ante etiam pueris nota sunt: vel ab Euclide unico Matheseos dictatore copiose sunt enarrata; vel, quod consultius dici puto, explicari debent in Mathesi Catholica, proinde non incusabitur, si quis neglexerit ea repe-

tere

tere in Arithmetica. Hoc pacto iis, (utpote jam nemini non cognitis,) omissis Arithmetica protenus incipit ab affectionibus numerorum cognoscendis. Numeri vero quia duplices sunt, vel absoluti, vel comparati: Absoluti iterum vel integri, vel integrorum particulae seu fractiones; his omnibus conveniunt, & de iis pernoscendae sunt affectiones variae, additio, subtractio, multiplicatio, divisio, radicum extractio: investigatio quarti, vel etiam quinti numeri proportionalis ignoti, quod ipsum fit in Regula aurea consortii, falli. Etiam Arithmetica præter tria hæc, species agnoscit: Logisticam sc. Altronicam; & Cosmicam, seu Alegebram, quæ speciales considerant quosdam numeri modos; illa sexagenas particulas, ut gradus & minuta; hæc vero numeros irracionales.

II. GEOMETRIA

Geometriae *Subjectum* est Quantitas continua, seu magnitudo, quatenus mensurabilis. Nihil in hac scientia proponitur, quod non includatur huic rationi formali, quæ mensurabile. Atq; hic modus æque late patet, quam magnitudo seu res considerata: Velut consimilis æqualitas in Arithmetica quoq; & disciplinis aliis spectatur. *Principia* Geometrica sunt Axiomata, postulata, definitiones, quarum in Euclidæis Elementis messem merere

licet uberrimam. *Affectiones* sunt innumerae, quae tot propositionibus ab Euclide, Pappo, Archimede, Theodosio, aliisque de magnitudine demonstrantur. Possunt tamen tribus includi capitibus, quemadmodum triplex est magnitudo, linea, superficies, & corpus. Linearum proprietates & accidentia demonstrat & explicat *γεωμεμετρία*, quae est contemplatio tam linearum rectarum, quam circularium, & mixtarum. *Επιπεδομετρία* est de superficiebus planis, juxta & sphaericis. Huc pertinet omnis, omnium figurarum theoria, Trianguli, quadrati, pentagoni &c. Hujus *επιπεδομετρίας* particula est 1. Trigonometria, quae docet Triangula quaelibet oblata resolvere, & ex tribus cognitis seu lateribus seu angulis, tria peruestigare reliqua. 2. *κυκλομετρία* quae circuli aream & quadraturam perferutatur. Et 3. universim pertinet huc inquirere aream ac capacitatem omnium superficialium, & figurarum. Tertia Stereometria est de corporibus solidis, globo, cubo, Cylindro, pyramide; horumque circumscriptio-nibus, capacitatibus, & proprietatibus aliis, quae omnia vel regularia sunt, vel irregularia. Haec sunt quibus absolvatur Geometria.

III. STATICA.

A Numero & Magnitudine differre pondus,

dus, nemo opinor inficiabitur; Pondus verò
 non minus suas possidet affectiones, sua prin-
 cipia, variasq; species, quam vel magnitudo
 vel numerus. Hæc verò, quia causas habent,
 sciri possunt, & in aliqua scientia explicari.
 Illud verò nec in Physica fieri videmus, nec in
 Arithmetica, nec Geometria, nec aliis id ge-
 nus disciplinis. Danda ergo est aliqua scientia,
 quæ pondus pro subjecto agnoscat, eadem le-
 ge, quâ Arithmetica numerum, Geometria
 magnitudinem. Tali vero disciplinæ rudera
 potius, quam integrum ædificium, antiquis
 scriptoribus accepta ferimus. Et inter recen-
 tiores præter unum Italum, unumq; Gallum,
 quod sciam, vix aliquis est, qui Staticam tra-
 ctare, aut scribendo excolere conatus fuerit.
 Non dubito quin olim Archimedes, depre-
 hendens pondus argenti, aureæ Coronæ per-
 mixtum, in staticis insigniter excelluerit. Eius
 brevis adumbratio hæc est. *Subjectum* est pon-
 dus, non quatenus est Elementorum proprie-
 tas, quæ gravitate & levitate, id est, pondere
 convenienti instructa, vel sursum attollun-
 tur, vel deorsum deprimuntur; sed quatenus
 est ponderabile: sub quo considerandi modo,
 continetur quidquid circumscribitur limitibus
 hujus disciplinæ. Omnis, inquam, moles qua-
 tenus ponderat. *Principia* etiam hinc ferè com-
 plexa sunt, id est, axiomata, definitiones, &

G s

postula-

postulata universalia, haud aliter atq; in Geometria, & Arith: *Affectio*nes ponderum multiplices sunt, partim absolute consideratae, partim respectivè & cum relatione ad alias ponderosas quantitates. e.g. quantum globus auri solidi, æqualis globo argenteo, hoc ipso sit ponderosior. Hæc ratione etiam beneficio *Circini proportionum*, qui à Galilæo primû promulgatus dicitur, varias ponderum proportionem invenire & pernoscere licet. Est etiam hac nostra ætate Sanctorius Italus Medicus, qui Staticam ad humanum corpus, & hujus occultas expirationes, apertasq; evacuationes applicare conatus fuit. Vocat verò Medicinam Staticam, qua hominem jejunum, saturum, ægrum, sanum, &c. ponderat, atq; hinc multa conjectatur & prælagit. Potest hæc esse species Staticæ, quales species etiam in aliis disciplinis dari sæpius monuimus.

IV. MUSICA.

Musices *Subjectum* est numerus sonorus, quatenus est harmonicus. Numerus simpliciter cedit Arith: Sonus simpl: Physicæ; quia est affectio corporis Nat: At hoc Subjectum cum suo modo, proprium est Musicæ, hancq; segregat ab omnibus aliis disciplinis. Ubi illud notabis, ubi non est sonus harmonicus, quocumq; etiam modo expressus, seu viva voce, seu Organis, ibi non esse Musicam; Scientia enim

enim absq; Subjecto esse nequit; veluti nulla est Optica, ubi nullum corpus visile. Itaq; puto errare eos, qui Musicam ita in mera contemplatione positam volunt, ut etiam nunquam ad sonum proferendum seu cantum descendat: Etiam cantus & sonus harmonicus, quamvis voce expressus, tamen θεωρητικός est: siquidem solius cognitionis gratia quaeritur. At si eum quis externo fini & rebus aliis, affectuum mutationi adhibeat, is quaerit illud quod est extra pomeria scientiæ Musicæ. Est igitur subjectum Musices Numerus sonorus, quæ harmonicus, id est, sonus certa mensura, numero, & proportione prolatus. De hoc subjecto sufficit, si scierimus ex Physicis, aliud esse sonum gravem, alium acutum, alium mediocrem. Præter hæc non requiritur ulla peculiaris subjecti explicatio, ut sæpe monuimus Subjectum sequuntur *principia* seu instrumenta. Quod in Astronomia sunt Quadrans, Astrolabium, sphaera, & globus: idem sunt in Musica Organa multiplicia, vox assa, Chelys, cithara, pandora, clavichordium, fistula, &c. per quæ concentus harmonicus cognoscitur, & editur. Omnia verò hæc instrumenta, nituntur certis quibusdam principiis & Elementis, quales sunt lineæ; & claves clavibusq; convenientes sex appellatæ voces Musicæ, ex quibus scala conficitur, tam pro
mollâ

molli quam duro cantu. Huc item pertinent notæ, quæ & ipsæ sunt principium harmoniæ; variq; notarum caractères & valores; tum pausæ, quæ lineolis exprimuntur. Superfunt *affectiones*, ut intervalla varia, toni, semitonium, majus, minusque; Tertia imperfecta & perfecta: Quarta seu Diatessaron, sub qua Tritonus prohibitus: Diapente vel quinta: semidiapente, sexta, septima, Diopason, seu Octava. Hæc intervalla artificiosè commissa conjunctaq; gignunt harmonicum concentum, cujus nonnullæ sunt *Species* (nam & *Species* Subjecti, dantur in Musica) vocantur, aliàs Toni vel Modi: suntq; ex septem *Species* bus Octavæ vel Diapason, & cognoscuntur ex ambitu & mediatione seu Initio, Medio, Fine. Hujusmodi Modi pares sunt Dorius, Hypodorius, Phrygius, Hypophrygius, Lydius, Hypolydius, Æolius, Hypoæolius, Jonicus, Hypojonicus &c.

V. SPHÆROGRAPHIA.

Cur ex ea Mathesios parte, quæ Sphæræ armillaris scientiam tradit, peculiarem faciã disciplinam, causæ me moverunt non leves:
 I. Quod pluribus est commune, id nullius est proprium, Sphæra tam Astronomiæ quam Geographiæ ex æquo communis est: ambæ eâ utuntur ad suas demonstrationes. Itaq; non magis censeri potest pars Astronomiæ, quam Geogr:

Geogr: Sed ab utraq; est distincta. Quin: ut se habet Logica ad Ethicam, Physicam &c. ita Sphærographia ad Astron: Geogr: 2. Nisi se paratim constituatur Sphærographia, diversa ab Astron: & Geogr: ingens orietur disciplinarum confusio. Quando Sphæra modo Astronomiæ, modo Geogr. permisceretur. Constitutio Sphærogr: talis est. Si in se, & suos intra terminos spectetur Sphærographia, absolutum quid est, scientia scilicet occupata cognoscendis Sphæaræ circulis, horumque constitutione. Si verò conferatur cum Astron: & Geogr: tum est habitus Organicus, necessarius pro perfecto istarum intellectu: Est, inquam, principium cognitionis totale, haut secus ac Geom: & Arit: iisdem duabus scientiis Astron: & Geogr: inserviunt.

Subiectum est Sphæra quatenus puncta, lineas, circulosq; imaginarios representat. Sphæra ut totū resolvitur in suas partes; puncta, quales Poli: lineas, quales axes: circulos tam majores, quales Horizon, Meridianus, Æquator, Zodiacus Colari. &c. tam minores quales Trop: & Arctici.

Principia Sphærica sunt observationes sedulæ, & multijuge Mathematicorum industria factæ.

Affectiones sunt totius Sphæaræ positus triplex, rectus, obliquus, verticalis: Circulorum

rum

rum situs & distantia à se invicem : Divisio
in gradus & minuta, & alia.

VI. ASTRONOMIA.

Hæc scientia pro *Subiecto* habet quantita-
tem Motuum Cœlestium, qua constanti Lege
fiunt circa terram. Motus iidem ad *Physi-*
cam quoq; pertinent, sed tamen sub alio con-
siderandi modo, quâ sc. fluunt à natura aut
sunt affectiones naturales Cœli. Verum ad
Astronomiam, quâ sunt quanti. Principia hu-
jus scientiæ præter Geometriam & Arithmæ-
ticam, quarum adminiculo indiget, sunt in-
strumenta quædam, Astrolabium, quadrans,
sextans, Radius, Globus, Sphæra, Theoriæ
Planetarum : quorum beneficio Astronomus
indagat & cognoscit varios motus, syderum
affectiones. Quia motus cœli duplex est; Uni-
versalis & Proprius, ideoq; duo etiam sunt
genera instrumentorum, duo affectionum :
Alia motui primo & universali conveniunt :
alia motibus singularum stellarum propriis.
Instrumentum præcipuum motus universalis
est Globus, Astrolabium, (quod nihil est
aliud quam globus, redactus in planitiem))
per quæ demonstrantur & cognoscuntur po-
lydædalæ affectiones Motus Communis; (un-
de nascitur pars Astronomiæ communis) qua-
les sunt, Numerus (nam & hic quantitas est)
stella-

stellarum, magnitudo: situs, quæ ut melius
 sciantur, includuntur certis imaginibus: tum
 porro Ortus, Occasus solis, & stellarum re-
 liquarum, dies, nox, crepuscula, (nam &
 tempus est Quant.) horæ, latitudo ortiva,
 ascensio recta, obliqua &c. *Instrumenta* secun-
 dorum motuum sunt Hypotheses seu Sphæræ
 & Orbis cœlestes, Excentrici, Epyclicli, quæ
 uno nomine dicuntur Theoriæ Planetarum:
Affectiones, per hæc Organa demonstrandæ,
 de motibus propriis (unde nascitur *Astrono-*
mia pars propria) sunt loca planetarum in
 Zodiaco, (nam locus etiam quantitas est) lon-
 gitudo, latitudo: Eclipses &c. Anni, Men-
 ses, quæ omnia per Arith: Geom: Theorias
 planetarum, cæteraq; principia enumerata,
 peruestigata in Ephemeridib. discripta ordi-
 ne habentur.

VII. ASTROLOGIA.

Hæc longè recedit à certitudine & neces-
 sitate scientiarum, magnaq; sui parte conje-
 cturis quibusdam nititur. Reduci tamen ad
 scientias debet, quia nec *μητηχη* est, nec
πρακτικη, sed *θεωρητικη*; tum quoq; est pro-
 pago aut appendix Astronomiæ & Physiçæ.
 Nam ex illa fundamenta; ex hac affectiones
 suas mutuatur. *Subjectum* hujus sunt motus
 stellarum, quâ particulares effectus edunt in
 mundo,

mundo hoc inferiori & homine. Atq; hoc ipso à Physica differt, quæ & ipsa contemplatur motus syderum, & eorum effecta, sed generaliter; neq; descendit ad specialia, aut particularia, velut Astrologia. Hujus Subjecti seu Motuum Cœlestium cognitio ex Astronomia peti, & præsupponi præcognosciqu; debet. Nam necesse est, ut habeat cognitam cœli & syderum exquisitam constitutionem, is, qui ex illa de futuro eventu judicare cupit. Fundamentum igitur Astrologiæ est Thema cœleste, quod erigere non tam Astrologi est, quam Astronomi. Hic enim motuum cœlestium quantitatem contemplatur. *Principia Astrologica* non sunt alia, quam Axiomata, seu Regulæ quædam, longa observatione inventæ & comprobata, per quas eventus ac effectus futurus colligitur. Hæ Regulæ fundamento agnoscunt, non rationem & Experimentiam; (quemadmodum hæc duo sunt principia & crura Medicinæ) sed solam Experimentiam. Ratio nulla dari potest. *Affectiones* verò per illa principia de motibus cœlestibus cognoscendæ non sunt aliæ, quam eventus aut effectus varii: qui quia duum sunt generum, alii communes pluribus; alii uni alicui individuo proprii; idcirco duæ quoq; Astrologiæ nascuntur partes, una quæ est de effectibus & mutationibus in aere, aqua, terra; de bello,

bello, peste, annona, tempestatibus futuris, Eclipsium effectibus; quarum præfagitionibus Calendariographi hodie sese macerant. Nam ipsa Calendarii conscriptio, & anni distributio, in menses, dies, unà cum motu & locis adhærentibus planetarum, non ad Astrologiam, sed Astronomiæ propriam partem pertinet. Astrologia in Calendariis nihil suum habet præter futurorum eventuum prædictiones. Effecta quæ singulares homines, aut individua attinent, sunt ea, quæ habentur ex Genethliacis, seu Nativitatum judicis, in quibus de cujusq; vita, & morte, de divitiis, conjugio, valetudine, foelicitate deniq; aut infelicitate existimatur.

VIII. GEOGRAPHIA.

Geographiæ *subjectum* est Superficies terræ, quatenus in certas Regiones, Insulas, Maria; flumina &c. distincta est. Habes hic æqualitatem Rei & Modi: Ipseq; modus discriminat Geographiam ab omnibus aliis disciplinis. *Principia* præter Arith: & Geometr: habet Instrumenta varia, Globum terrestrem, Mappas seu Tabulas Geographicas; Et ea Organa, per quæ sunt Tabulæ hæ *ἰχθυογεωγραφία*, qualia sunt Rotundum Geographi: aut Mensula Geographica, quorum beneficio Ichnographiæ agrorum, urbium, regionum, in Char-

H

ris vel

tis vel Tabulis describi, & eleganter depingi
 solent. Omnia tamen hæc, non sunt operis,
 sed solus cognitionis gratiâ, cui, quidquid
 instrumentorum vel usurpat vel tractat Geo-
 graphus, essentialiter subordinatur. Si quis
 alius est usus, aut scopus, is jam est extra Geo-
 graphiam. Per principia hæc citur ad *Affectiones*,
 quæ multæ sunt. Vel enim totius superficiæ
 terrestris facies, & descriptio, & cognitio
 quæritur, (qualem suppeditant Globus &
 Mappæ universales) vel certæ alicuius regio-
 nis, ut Europæ: atq; ita nascitur Pars Geogr:
 dicta Chorographia. Vel solius Maris & aqua-
 rum, sicq; dicitur Hydrographia; Vel singu-
 laris alicujus loci; agri; urbis; diciturq; Topo-
 graphia. Hisce omnibus quæ conveniunt af-
 fectiones, per prædicta principia demon-
 strandæ, vel generales sunt, vel speciales. Ge-
 nerales sunt *Zonæ*, *Climata*, *Long: Latit. di-*
stantiæ; de quibus est communis pars Geogr:
 Speciales sunt cujusq; *Regionis*, & *urbis*, &
maris, & *littorum*, *fluminum*, *fontium*, *hi-*
storiæ Geographicae, unde pars specialis. Atq; hæc
 particulares historiæ, haberi possunt pro spe-
 ciebus subjecti Geographici: quales species
 sæpenumero dari in scientiis nonnullis, præ-
 ter tria membra solemnia Subjectum, *Princi-*
pia & Affectiones, ante diximus.

IX. OPTICA.

Hujus *Subjectum* est corpus coloratum, aut Lucidum, qua visile. Ecce Rei & Modi æqualitatem. De corpore, luce, colore, visione, etiam Physica agit: sed alio considerandi modo, qua scilicet hæc sunt illius affectiones, & à naturâ fluunt. At Optica solum ea considerat, sub modo quo videntur. *Principia* non sunt alia, quam definitiones, postulata, Axiomata, qualia Optici suis operibus quam plurima præponunt, velut Axiomata Geometrica suis libris Euclides. *Affectiones* per hujusmodi principia demonstrandæ, reduci possunt ad tria genera; scilicet ad visionem directam, quæ fit per unum medium tantum: visionem reflexam; quæ fit specie à corporibus politis resiliente. Atq; hujus loci est Catoptrica: seu visionem deniq; refractam, quæ fit per duo plurave diversa media.

X. GEODESIA.

Hanc dicimus esse propaginem quandam Geometriæ, seu potius nihil aliud, quam Geometriam, usui accommodatam, id est, altitudinum, profunditatum, distantiarum &c. dimensionibus per vestigandis. Quamquam vero Organorum quorundam manua-lem usurpationem adhibeat, non tamen propterea desinit esse scientia, aut Ars æstimanda ve-

davenit: Cum & Astronomia suis instrumentis, globo, Altrolabio, quadrante &c. manus admoveat; cum etiam nudâ cognitione, & *theoria* distantiarum, altitudinum, profunditatum &c. contenta sit, nec ullum producat opus. Porro *Subjectum* Geodesiæ est quantitas, quatenus obtinet certas Positionum differentias, sursum, deorsum, ante, retro; vel est magnitudo, quâ alta, profunda, distans aut vicina. Quidquid huic considerandi modo non includitur; id non referendum est ad Geodesiam. *Principia* Geodetica sunt varia Organa metrica, Quadratum, Quadrans, Regula, Circinus, Mensula Geodetica, & infinita alia, qualia pro ingenii luxuria quisque fere Geodetes sibi propria excogitat: Hæc, inquam, & præter hæc Arithmetica item & Geometrica quædam principia. Nam jam ante monui, unam scientiam sæpe fieri principium & instrumentum alterius scientiæ. *Affectiones* sunt altitudo turrium, ædificiorum &c. Profunditas puteorum, fontium, Cavernarum: Distantiæ & intercapedines locorum, visum simul incurrentium; quæ omnia per prædicta instrumenta indagantur. Scio ad Geodesiam hodie detrudi à multis, agrorum quoque sylvarum, & camporum dimensiones, *ixoyegapias*, distributiones,
 sed

sed mea est sententia, hæc non esse proprie
 hujus scientiæ, quia non continentur sub
 modo Considerandi Subjecti Geodetici. Po-
 tius esse opera Geometriæ conjunctim & Geo-
 graphiæ. Nam Geographiæ officium est, fi-
 guram & *ἰχνογραφίαν* tum totius terræ, tum
 singularum terræ partium etiam minutissima-
 rum consignare. Ad Geometriam vero
 pertinet areas figurarum, & su-
 perficierum quarumq;
 peruestigare.

INDEX.

Præloquium	pag. 3.
Methodus duplex	4.9.
Disciplina μυθικὰς.	5.
Disciplina η̄ακτικὰς	6.
Disciplina θεωρητικὰς	7.
Ars omnis consistit in Subjecto, Fine & Medio	10.
Subjectum artium	12.
Conditiones Subjecti	14.
An modus considerandi semper debeat equalis esse rei consideratæ	17.
Finis artium	23.
Conditiones Finis	24.
Instrumenta Artium & horum conditiones	26.
Artes instrumentariæ	28.
An habitus Organici constituent peculiare disci- plinarum genus	28.
Disquisitio de natura instrumenti	29.
I. Grammatices constitutio	35.
II. Poetices constitutio	40.
III. Poesios essentia in quo consistat	42.
IV. Rhetor: constit:	43. 50. 54.
V Logices constitutio	54.
VI Mnemonices const	56.
VII. Medicinæ constit:	57.
VIII. Pharmaceuticæ const:	61.
IX. Chirurgiæ const:	63.
X. Chemicæ const:	63.
XI. Plasticæ const:	65.
XII. Argenti & Aurifabrilis constitutio	67.

73. Archite.

XIII. Architectonica const.	69
Methodus tractandarum disciplinarum practica- rum	70.
I. Ethices const.	71.
II. Politices constit.	72.
III. Oeconomica const.	74.
IV. Theologiae constit.	74.
V. Jurisprudentiae const.	76.
Methodus constituendarum scientiarum	80.
Subiectum scientiarum	81.
Conditiones subiecti scientifici	83.
Principia scientiarum	84.
Conditiones general. princip.	86.
Principia cognoscendi	87.
Principia essendi	89.
Affectiones scientiarum	90.
Conditiones affectionum.	90.
Species in scientia	92.
I. Physices constitutio.	92.
II. Methaphysices constit.	96.
Scientiae Mathematicae	99.
I. Arithmetices constit.	102.
II. Geometriae constit.	103.
III. Staticae constit.	104.
IV. Musicae constit.	106.
V. Spherograph. constit.	108.
VI. Astronomiae constit.	110.
VII. Astrologiae constit.	111.
VIII. Geographiae constit.	113.
IX. Opticae constit.	115.
X. Geodesiae constit.	115.

FINIS.

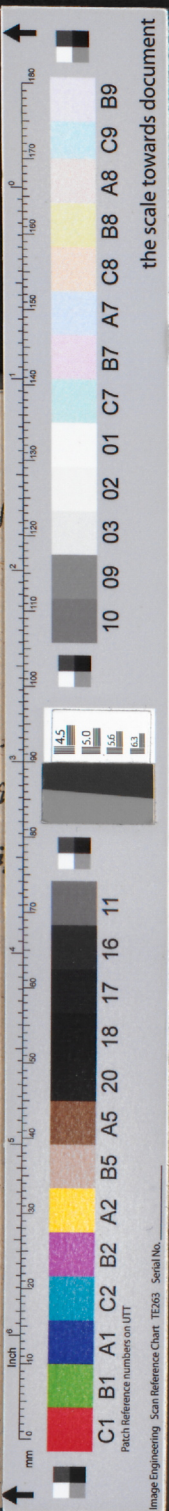
Faint, mirrored text from the reverse side of the page, appearing as bleed-through. The text is mostly illegible due to fading and the texture of the paper.

XIII. Architectonicae const.
Methodus tractandarum di-
rum

- I. Ethices const.
 - II. Politices const.
 - III. Oeconomicae const.
 - IV. Theologiae const.
 - V. Jurisprudentiae const.
- Methodus constituendarum
Subjectum scientiarum
Conditiones subjecti scientifi
Principia scientiarum
Conditiones general. princi
Principia cognoscendi
Principia essendi
Affectiones scientiarum
Conditiones affectionum.
Species in scientia
- I. Physices constitutio.
 - II. Methaphysices const.
- Scientiae Mathematicae
- I. Arithmetices const.
 - II. Geometriae const.
- III. Staticae const.
 - IV. Musicae const.
 - V. sphaerograph. const.
- VI. Astronomiae const.
 - VII. Astrologiae const.
 - IIIX. Geographiae const.
 - IX. Opticae const.
 - X. Geodesiae const.

FINI

- 69
- 70.
- 71.
- 72.
- 74.
- 74.
- 76.
- 80.
- 81.
- 83.
- 84.
- 86.
- 87.
- 89.
- 90.
- 90.
- 92.
- 92.
- 96.
- 99.
- 102.
- 103.
- 104.
- 106.
- 108.
- 110.
- 111.
- 113.
- 115.
- 115.

Image Engineering Scan Reference Chart TE263 Serial No.